

Muusikaleht

Detsember
1994
Nr. 19/20
Hind 4.-

Veel numbris

Mis mees oli Hendrik Krumm?

Urve Tautsi ja Mati Palmi arvamused

(lk. 18 - 19)

Siblivad muusikakoolid

Eesti lastelaul Itaalias
esikohal

Kiri Torontost

Novembrikuu
muusikaelu Tallinnas ja
mujal

Kitarrimuusika tõusuteel

Elleri- ja Otsa-kool said
75-aastaseks Kuidas
edasi?

TMK III, luuletav lend

"Noorteaken" Tallinnast
välja

Uut
Rahvusraamatukogus ja
Eesti Kontserdis

A. H. Tammsaare
praegugi aktuaalseid
mõtteid

O. Tuisu šarž G.
Ernesaksast

J. Haydn 60-aastaselt
vabakutseliseks

"Aida" etendus Egiptuse
templilinnas

ja palju muud.

Neli tahku Eesti muusikakoolide

Novembri algul Tallinnas toimunud kunstide ja muusikakoolide direktorite nõupidamisel leidsime võimaluse tunniajaliseks vestluseks. Osalesid ANDRES KASE Haapsalust, TOOMAS SIBUL Kiilist, JANA ZAJATS Ahtmest, KALLE TAMRA Viiljandist ning nende "kamandaja" Kooliametist ENE RAID.

Lonkamisest siblimise- ni

Lugupeetud direktorid! Meie hulgas on inimene, kes 1990. a. kirjutas, et Eesti muusikaõpetus kuhugi lonkab ("Scripta musicalia" nr. 15—16). Hr. Tamra, kas ta Teile arvates ikka veel lonkab või on ta hakanud normaalselt käima, marssima või tantsima. Või koguni seisma jäänud?

KT: Ei, seisma ta jäänud ei ole. Aga kui me lonkamist ei märka, siis meil puudub oma süsteemi suhtes kriitiline meel. Lonkamist on praegu võib-olla rohkemgi. Kui varem oli meil palju kokkutulekuid ja ühistegevusi, seminare ja kursusi, kus üsna kavalikindlalt viidi edasi mõnda liini, siis praegu on see kõik paljuski ära langenud.

Meil on praegu soov kõike kangesti ise teha. Kontroll puudub. Kui keegi tahab muusikakooli sildi all teha kas või revüü, siis keegi ei keela. Seda enam, et muusikakooli finantseerib kohalik võim.

Kas see on Teile arvates lonkamine või midagi muud?

KT: Kui vaadelda süsteemi tervikuna, siis võiks seda nimetada siblimiseks, mis ei vii ühise eesmärgi saavutamisele.

Teie selles artiklis oli palju juttu vajadusest asutada kunstide koole. Nüüd on neid juba palju. Kas lapsed saavad neis ikka lalaldase ettevalmistuse või on õpetus neis jaotatud ka lahtritesse?

KT: Palju neid pole, vist pisut üle 10. Minu teada pole nad veel integraalse õpetamiseni jõudnud. Pigem on tegemist omaette ühikutega ühise katuse all.

TS: Õpilasel peab olema valikuvõimalus. Kellelgi pole midagi selle vastu, kui ta õpib muusika kõrval ka tantsu.

KT: See on aja küsimus. Põhiline häda on selles — ning ma nägin seda ka ette, kui ma neile 1990. a. õppeprogramme koostas —, et kui muusika õpetamise osas on meil olemas seda ala tundvad inimesed, siis selliseid inimesi, kes oskavad kunstide kooli juhtida, tunnevad võrdselt kõiki alasid, pole meil Eestis ette valmistatud. Mõni loominguvõimeline inimene võib siiski luua orgaanilise terviku.

TS: Minu arvates õigustab end kunstide kool juhtumil, kui ta on väike, n.-õ. ühe vala kool. Kui muusika, kujutava kunsti ja tantsu õpetamine oleks eraldi, oleks igal alal õppijaid vähe. Kui kõik on kompaktselt koos, on pilli õppival lapsel kerge saada ka kunstõpetust ja vastupidi.

KT: Küsimus on ka võimete ratsionaalses arendamises. Nägin seda omal ajal Abjas. Seal oli andekaid lapsi teiste kunstide alal, aga ainult muusikakool ja lastevanemate sunnil pidid nad arendama võimeid, mida neil peaaegu polnudki.

TS: Midagi see ikka neile andis, andekus eri kunstialadel on tavaliselt omavahel seotud.

AK: Aga oma alal oleksid nad saavutanud rohkem.

Kas lapsed hakkavad algul kõiki alasid proovima ja hiljem otsustavad, mille juurde jäävad peatuma?

TS: Ei, laps otsustab, kas ta hakkab tantsima, kujutavat kunsti või mingit pilli õppima. Aga paljud lapsed õpivad mitmel erialal.* Vahe on ka selles, et tantsu- ja kunstiõpetuses on õppeperiood 4 aastat, pillimängus 7 aastat. Paljud, kes on varem õppinud mitmel alal, õpivad hiljem eraldi pillimängu.

Kas tunniplaan ei sega?

TS: On arvestatud nii, et ei sega. Kui oleksid erinevad koolid, hakkaks segama.

JZ: Ma olen varem töötanud ühes — Kiivõli — kunstide koolis, nüüd olen teise — Ahtme — direktor. Laps otsustab, mida õpib. Muusikaõppimine võtab palju aega ja laps lihtsalt ei jõua mitmes kohas käia.

ER: Laiendatud kunstiõpetus on alles arenemisjärgus ja siin on veel väga palju võimalusi.

Raha, raha, raha...

Aega on meil vähe. Läheme järgmise küsimuste ringi juurde. Meile toimetuses tundub mõnikord, et muusikakoolide säilimine on omamoodi ime, sest riiklik toetus on jäänud väikeseks, omavalitsused on vaesed, rahvas vaene. Aga sellegipärast muusika- ja kunstide koolid ei kao, vaid neid tuleb aina juurde. On meie omavalitsuste juhid nii kultuurilembelised, on avalikkuse surve suur või rajaneb kõik muusikakoolide entusiasmil? Või on veel mingi tegur? Milles asi?

KT: Oleme vaid omavalitsuse eelarvel. Uusi koole, nii palju kui mina tean, ei rajata aga tühjale kohale. Lihtsalt endise kooli territooriumile tekib veel üks kool, mis võimaldab lastel paremini koolis käia. Aga muus

* 5. novembri «Virumaa Teatajas» kirjutati, et Rakvere «Kauri» koolis on moodustamisel grupp 6—8-aastastest mudilastest, kes 4 tundi nädalas (2 tundi korraga) tegelevad üheaegselt mitme loomealaga — muusikaga, teatruga, kujutava kunstiga.

osas: kui kohalik omavalitsus otsustab, et kool olgu, siis ta on.

TS: Õppemaksud on ka tõusnud. Meie koolis tuleb üle kolmandiku õpetajate palgast õppemaksust.

AK: Võib tõusta pooleni ja üle sellegi.

KT: Õppemaksu kohta ei saa midagi üldistavat öelda. Meil moodustas mullu õppemaks vaid 8%. Oleneb sellest, kellele kuulub maja ja paljust muustki. Kuulsin, et Paide muusikakool pidi maksma meeletu summa küttevõrkudele.

TS: Kunstide kool on odavam. Pilliõpetus on individuaalne, kunsti- ja tantsuõpetus gurpitundidena. See viib väiksemaks nii õppemaksu kui omavalitsuse kulutused ühe õpilase õpetamise kohta.

Kuidas on lugu Eesti vaesemates piirkondades? Kirde-Eestis?

JZ: Ei ütleks, et halvasti. Kui avasime uue kooli Ahtmes, kartsime algul, et ei piisa lapsi. Aga lapsi, kes ei taha minna teise linaossa, tuli palju. Korraldasime konkursi.

ER: Ka Kohtla-Järvel tuli juurde üks muusikakool, Kohtla-Järve põhimuusikakool liis aga endale kunsti osa juurde. Narvas liisandus samuti üks muusikakool.

Nii et mida vaesem piirkond, seda rohkem tuleb koole juurde.

KT: Selles kandis on lapsed alati palju muusikat õppinud. Ma mäletan, et juba vana-nasti oli muusikakoolis õppijaid iga koolilapse kohta kõige rohkem Hiiumaal, järgnes Kohtla-Järve. Ka protsendid on mul meeles — 6,5 ja 5,9. Kui seal tulekski muusikakoolis õppijate arvu langus, võtaks aega, enne kui nad jõuaksid alla Eesti keskmisele tasemele.

ER: Ma olen alati hinnanud seda, et selles tööstusrajoonis on, võrreldes Tallinnaga, palju paremad võimalused muusikat õpida. On patuasi, et Tallinnas on nii vähe muusikakoole.

KT: Teil on ju ka õppemaks. Kas see ei vähenda õpilaste arvu?

JZ: Ei.

ER: Ahtmes on 20 tuhat elanikku. Seal on rahvast küll.

AS: Haapsalu mastaabis peaks seal olema üle 200 õpilase. Meil Haapsalus on umbes 20 tuhat inimest, muusikakoolis käib 250 õpilast.

KT: Meil on vähem. Viiljandis on 24 tuhat elanikku, muusikakoolis õpilasi 140.

Kas on üldse mingi korrelatsioon piirkonna jõukuse ning muusikakoolide ja nende õpilaste arvu vahel?

KT: Ma arvan, et ei ole. Enamik koole tekkis sel ajal, kui nad olid riigieelarvelised, siis polnud koolivõrgu laiendamine üldse mingi probleem. Plaani järgi pidi igal aastal olema tõus 18%. Nüüd aga, kui ühe allkirjaga läks see kõik omavalitsuste finantseerimisele, tekkis olukord, kus vaese omavalitsuse territooriumil asub suur kool, rikkal territooriumil väike kool.

Kuidas nüüd probleeme lahendatakse?

AK: Ma arvan, et Pärnus ja Haapsalus on kohalik omavalitsus hakanud aru saama, et perspektiivi seisukohalt on muusikakoolid neile vajalikud. Me elame ju turismi peal. Suvel on nii Pärnus kui Haapsalus kõik nädalavahetused üritusi täis, Pärnus nüüd ka see oma ooperi projekt. Kuineid poleks, ei oleks turistidel midagi teha.

Haapsalu kool on saanud uue hoone. Varnast, gigantomaania ajal ehitatud lasteaiast saime ühe tiiva. Paljudgi tuli ümber ehitada. Aga esialgu supleme ruumide külluses. Arutasime linnavalitsuse kultuurinõunikuga, kuidas sellele majale funktsioone leida. Kaks aastat on meil suvel olnud viulimuusika päevad. Tema arvas, et võiks seda laiendada keelpillimängijate suvekoolituseks.

Linnas on ka teatriring — 17. detsembril on esietendus. Selle eesotsas on noor ja hakkaja dirigent. Teda palusime samuti suvekoolituse programmis osalema. Tahame moodustada ka sümfooniaorkestri. Suvekoolitus lõpeks selles osalejate esinemistega, kaasa mängiks ka sümfooniaorkester. See haaraks muusikakoolide vanemate klasside keelpillimängijaid ka Elleri- ja Otsa-koolist. Meie maja võimaldaks nüüd nende majutamise ja koolitamise.

Praegu me ei tea, kuidas küsimust rahaliselt lahendada. See on proovikivi omavalitsusele. Ilmselt me Tallinnast raha ei saa.

KT: Kas Sa tead, milline protsent linna eelarvest läheb Sinu kooli ülalpidamiseks?

AK: Seda ma ausalt öelda ei tea.

KT: See on minu arvates väga oluline kriitarium.

AK: Minu teada Taebla vald rõhutab, et temal kulub kultuuri ja hariduse peale kolmveerand eelarvest ja see on väga suur protsent. Linnal ei lähe vist palju vähem — sealne omavalitsus on kultuurilabeline, aga rahakott muidugi suurem kui Taeblal.

KT: Väga palju on olemas ju omavalitsuste sissetulekuvõimalustest. Ma tean, et on olemas muusikakoole, mille ülalpidamisele läheb umbes 10% valla eelarvest. Meie koolile kulub 1,7% Viljandi linna eelarvest. Aga mõnel pool võib see protsent olla 20, teisel järele 0,5. Võivad olla objektiivsed põhjused, miks vald või linn ei suuda muusikakooli ülal pidada. Ka kooli enda ülalpidamiskulud võivad olla väga erinevad.

Kahjuks pole meie vestlusringis teise Eesti vaesema piirkonna — Kagu-Eesti — esindajaid. Aga ma usun, et Ene Raid võib rääkida, kuidas seal hakkama saadakse.

ER: Võrus on koostöö linnavalitsusega väga hea. Sealset juhid hukkusid "Estonia" katastroofis. Praegu ei tea, mis saab, kui tulevad uued juhid.

Kool sai väga suure maja — endise partei- ja teatriteatrite hoone. Ta võib osa ruume välja üürida ja nii endale lisaraha teenida.

Fotol: Vestlusringis osalejad (vasakult) Andres Kase, Toomas Sibul, Herbert Vainu, Kalle Tamra, Ene Raid, Jana Zajats, Saku muusikakooli direktor Jaak King

Aga Kagu-Eesti väiksemad vallad?

ER: Täit pilti mul pole. Aga eile ma rääkisin Põlvamaalt Röpina direktoriga. Tema ütles, et asjad on korras, palka makstakse regulaarselt, palgalisagi on käes. Kõige rohkem on kurtunud lisaku. Nemat otsivad sponsoreid palgafondi jaoks.

Raskusi oli Alatskivil.

Seal on asjad läinud paremuse poole. Vahepeal polnud inimestel tööd. Ka direktoriga oli probleeme — see vahetus. Uuel direktoril on head suhted keskkooliga. Ka vallavanem on muusikakooli säilitamisest väga huvitatud. Usun, et nemad saavad hakkama.

lisaku kõrval on suurimad probleemid olnud Orissaarel. Ka sealne direktor ütles, et nad saavad praegu ellu jääda.

Niisil võime kokkuvõtteid öelda, et Eesti valdade-linnade juhid on kultuurilabelised ja aitavad seda imet hoida.

KT: Aga me ei tea, milliste pingutuste ja mõjutusvahenditega see kõik on saavutatud. Ja kas pole hädad ka koordineerimatuses. Ma tean koole, kus on valla suhtes valesti käitunud. Vald on öelnud, et ta suudab muusikakooli ülal pidada teatud nivool. Aga muusikakool suurendas õpilaste arvu ja ülalpidamiskulusid ning oligi kuri karjas. Võib olla ka vastupidi.

Meie Viljandis tegime väga tugevaid korrektiive — tõstisime küll õpilaste arvu, kuid vähendasime õpilaskoha maksumust. Kui on kindel summa ette öeldud, millest rohkem ei tohi kulutada, siis pead tegema sise-misi muutusi.

Tiptasemel juhtimisest

Läheme järgmise küsimuse juurde. Eeldame, et "Muusikaleht" on selline väjanne, mida Eesti juhtkond hoolega loeb. Mida te tahaksite edasi öelda?

KT: Et kõik kestaks ja areneks, peaks finantseerimine oleme kolmest allikast: riik, omavalitsus, lapsevanemad.

AK: Soomes on nii: mida kaugemal on muusikakool Helsingist, seda suurem on riiklik toetus. Koolid polaarjoone taga saavad riigilt 30%, Helsingi külje all vähem kui 10%.

KT: Või näiteks Taanis. Kui kool ei täida neid proportsioone, mida kirjutab ette kultuuriministerium, on ta riiklikust toetusest

ilma. Kool on huvitatud näiteks sellest, et tal poleks üle lubatud piiri klaveriõpilasi.

ER: Üleriigilise tähtsusega orkestritel — siin oli juttu Haapsalu sümfooniaorkestrist — peaks olema pidev toetus õpetusfondist, et ta poleks sõltuv ajutistest fondidest. Praegu on nii — Eesti Kultuuri Fond otsustab novembrikuus, kes saab, kes ei saa.

KT: Ka kohalik võim võib anda vaid ajutist toetust. Ta pole huvitatud üle-eestilistest ettevõtmistest.

ER: Teine asi: meile tehti ettepanek hakata muusikakoole akrediteerima, jaotada nad järkudeks — I, II, III. Kui finantseerimine on vaid kohalikust eelarvest, pole sel mingit mõtet. Kui oleks ka riiklik toetus, võiks see aidata tugevdada muusikaõpetuse süsteemi. I kategooria koolid saaksid palgafondi riigieelarvest, II kategooria — poole, nagu Soomeski. III järgu puhul oleksid finantseerijad vaid vald ja lapsevanemad.

Akrediteerimine on ka selles mõttes keeruleine, et erialati pole koolid võrdsed. Väikeses koolis võib puhkpill olla tugev, klaver nõrgem või vastupidi. Tuleks akrediteerida sel juhul osakondi. Ka kaader vahetub. Kui tugev õpetaja lahkub, võib tase nõrgeneda. Akrediteerimine peaks olema paindlik, et ta oleks aus.

Eeldame, et riigil ja omavalitsusel raha rohkem ei ol, kui nad teile annavad. Kas näete mingit võimalust olukorra parandamiseks üleriigilise juhtimise targa- ja muutmise arvelt?

KT: Eelarve asi. Kui eelarve on õigesti koostatud, pole oluline, kust summad tulevad. Vist pole meil praegu otstarbekas nimetada neid linnu, kes maksavad kinni ümbruskonna valdade õpilaste õppimise kulud.

Kujutame ette, et volikogu kinnitab 1. aprillist kehtima hakkava uue eelarve. Tehakse leping — kui seda üldse tehakse —, et vallast makstakse 2 õpilase õppekulud — 4,5 tuhat krooni aasta. 1. septembrini, kui algab uus õppeaasta, on aga veel 5 kuud aega, kes vahepeal maksab? Meil juhtus nii, et üks õpilane tuli maalt juurde. Sügisel pidime tegema suured korrektiivid.

TS: Kus vald kattub kooli territooriumiga, seal seda probleemi pole. Aga neid juhtumeid on vähe. Otepää linn on väike, kõrval

kaks vaest valda, ta pole suuteline koolitama nende lapsi. Ütleb: võtke oma lapsed koolist ära.

KT: Loomulik oleks, et kulud oleksid valdade vahel mingi suhteliselt konstantse proportsiooni järgi jaotatud. Kui hakkame lapsi vastu võtma mitte konkursi, vaid valdade jõukuse ja korralikkuse alusel, kaotab meie kool mõtte.

AK: Miks pean ma valdadega jagelema ja kui neilt raha ei saa, siis Haapsalu linnalt kerjamas käima. Ma ei saa ju ometi panna kinni kooli, liiati, kui tal on praegu senisest suuremad ruumid käes. Raha on aga riigis olemas. See küsimus tuleb tippasemel paika panna.

Oma artiklis Te, hr. Tamra, väitsite, et kokkuhoidmine tippjuhtimise arvelt vaid suurendab raiskamist ja soodustab anarhia. Kas see kehtib ka praeguse aja kohta?

KT: Muidugi. Kust mujalt kui tippjuhtimise tasandilt peaks olema õpetajate täienduskoolitus. Aga praegu seda ju pole. Milleks oli meil vaja luua Muusikakoolide Liitu, kes ühiskondlikel alustel pidi enda peale võtma mitmeid funktsioone, mis peaksid olema tagatud tippjuhtimise tasandil. On ebanormaalne, et meil on keskuses ainult üks töötaja pidevalt laieneva muusikakoolide võrgu peale. Üks töötaja oli ka 1945. a., kui kogu Eestis oli 3 muusikakooli. Nüüd on neid 65, aga endiselt üks kuraator.

See ei ole kokkuhoid. Iga kool laristab ja raiskab seetõttu palju rohkem raha võrreldes sellega, kui oleks korralik tippjuhtimine.

Või võtame palgad. Nõukogude võimu ajal taoti 20 aastat, et ei tohi olla vahet vanemate ja nooremate õpilaste õpetamise tasustamises. Meil oli skaala, millega direktorile jäeti mingi manööverdamisvõimalus. Ma ei tea, kelle käeliigutusega löödi nüüd nad jälle kahte lehte. Ükskord viiakse meid huvikoolide hulka, siis jälle mujale. Milleks selline pendeldamine? Meie, vaesed direktorid ja õpetajad, peame aina laveerima.

Millest see on? Kas on nõukogulik inertis sees või — vastupidi — nähakse, et kuskil mujal Läänes on ka nii ja tehakse mehaaniliselt järele?

Mitmed hääled: Paistab, et tehakse mehaaniliselt järele.

KT: Võtame näiteks koormused. Olgu nad meil ka sellised kui Soomes ja Rootsis! Keegi ei mõtle sellele, millised on seal töötingimused. Võiks Soomest küsida, kas nad on rahul oma koormustega. Ma tean ju küll, kui palju erialatunde on Soome õpilasel õigus saada, kui palju meil. Küllap nad on meie peale kadedad, et saame nii palju tunde anda.

Miks vastuseks on vaikus?

Läheme viimase küsimuse juurde. Me oleme paar korda üsna teravalt tõstata-nud küsimuse muusikakoolides raken-datavast metoodikast — algul Mati Põdra artiklis (ML 1991, nr. 14/15), siis Tõnu

Sepa artiklik (ML 1993, nr. 19/20). Me loot-sime saada vastukaja, äratada diskus-siooni. Aga vastuseks on vaikus. Toimetust teeb see murelikuks. Milles asi: kas meid lihtsalt ignoreeritakse, loetakse praegust olukorda normaalseks, ollakse tühimuseni ülekoormatud. VÕI on mingid muud tegurid?

KT: Muusikaõpetajad on üldse halvad kirjutajad. Me praegu ajame juttu küll, aga kirja panema oma mõtteid pole me harjunud.

Võib-olla polnud me küllalt taktilised. Aga me arvasime, et inimese sulge haarama ergutamiseks on teda vaja ärritada.

AK: Võib-olla te vähe intrigeerisite. Ärritadale oleks võib-olla tulnud personaalselt. Siis oleks inimene reageerinud.

Meieni on jõudnud kuuldused, et muusikakoolide juhtkond leppis kokku meie kriitilisi artikleid ignoreerida.

KT: Mina näiteks ei ignoreerinud. Aga ma leidsin, et paari sõnaga ei saa midagi ära öelda. Mul ei jätkunud aega asja põhjalikumalt artikli vormis käsitleda, esitada vastuargumente.

Me siiski loodame Teie peale. Kõrgkultuuril on "Kultuurileht", kooridel "Küpress". Teie olete omamoodi vaeslapsed. Kui jätame arvestamata hälli juures laulva ema, olete te eesti muusikakultuurile alusepanejad. Tahaksime arendada teiega tihedamat koostööd.

KT: Eks ole asi ka selles, et meil pole endal ühist arusaamist oma töö eesmärkidest. Ühed leiavad, et meie töö tulemuseks peaks olema, piltlikult öeldes, uus Kalle Randalu, teised, et tema asjatundlikud kuulajad. On ka muid lähenemisviise.

Sepp kirjutab, et mõni muusikakooli lõpetaja ei võta hiljem mitte ainult pilli kätte, vaid ei lähe ka kontserdile: mehaaniline utsitamine on tapnud igasuguse huvi muusika vastu. Küsimuse tuum on ikka vist milleski muus: loovas või mehaanilises lähenemises oma töösse.

KT: Me jõudsime esmakordselt õpetajate töö tasandile. See on valdkond, kus minu teada enamik direktoreid ütleb: "Tean küll, mida ma tahan saavutada, aga ma ei suuda, inertis on niivõrd suur."

Vestlusse sekkub hilinemisega kohale jõudnud Tartu I Muusikakooli direktor KALDO OTSING: Võib-olla pikapeale suudame, aga pingutada on tõesti palju vaja. Ma vaatan oma koolis ringi: õpetajad lähivad elevile põhiliselt siis, kui läheneb palgapäev, vähem, kui õpilane on midagi saavutanud. Ka kuulen ma mängimas ikka ühtesid ja samu lugusid.

AK: Kas see Sind pole ära tüüdanud?

KO: Veel päriselt pole, ma olen värske direktor.

KT: Mul on seda väga meeldiv kuulda. Kui see hakkab vastu mitte ainult minusugusele 61-aastasele pika staažiga direktorile, vaid ka minu noorematele kolleegidele, siis kerkib küsimus: miks see õpetajale vastu ei hakka?

KO: Õpetajat ärritab inflatsioon, see, et ta palga eest üha vähem saab. Ta ei mõtle sellele, et kõigepealt on vaja anda.

AK: Kas ta hakkabki mõtlema, kui tasu pole vastavuses töökoormusega. Praegu ju pole.

KT: Soome ja Rootsi õpetajad pole ka rahul, kuigi palk on mitu korda suurem.

TS: Aga seal on normaalsemad töövõtja ja tööandja suhted. Meil võib töö kvaliteedist sõltuvalt palgaga natuke "mängida", ära ajada kedagi ei saa. Seal sõlmivad töövõtja ja tööandja lepingu, mille kohaselt kehvema töö tegija saab ka kehvemat palka.

Siin kerkis üles ka õpperepertuaari küsimus. Meie leht avaldab Leelo Kõlari artikli oma uue klaveriõpiku kohta. Ta põhjendab, miks selles on palju erinevaid harjutusi: et õpetajal ja õpilasel oleks valikuvõimalus. Kas asi pole ka selles, et õppeliteratuur ja võib-olla ka õppeprogramm jätvad õpetajale-õpilasele vähe valikuvõimalusi?

KT: Meil polegi praegu kehtivaid programme, keegi millekski ei sunni.

Mis puutub aga Leelo Kõlarisse, siis kas pole ta Soomes töötamisega ära mürgitatud. Seal on ju hoopis teised tingimused. Kui meie läheme ka ainult lapse valiku peale, siis saame nii ebaproportsionaalselt arenenud inimese, kes ei vasta mitte mingisugustele standarditele, kui me üldse mingeid standardeid püstitame.

ER: See õpik on kirjutatud veel aegadel, kui L. Kõlar oli Soomest "mürgitamata". Selle ilmumine viivitus mitu aastat.

AK: Rootsi kolleeg kinkis mulle raamatu, milles on palju meie jaoks uusi lugusid. Õpilased mängivad neid meelega. Üks õpetaja kasutab seda raamatut, teised mitte, ütlevad, et neil pole aega uute lugude äraõppimisega jännata.

KT: Õpetajal on vaja leida selline repertuaar, mis ühelt poolt õpilast hirmsasti huvitab. Ja teiselt poolt peab sellel repertuaaril olema kindel pedagoogiline eesmärk. See on ideaal.

AO: Siin hakkavad oma rolli etendama käärid õpetajate koormuse ja töövõime vahel. Uut repertuaari peab ka õpetaja ise põhjalikult ette valmistama.

TS: Aga siiski on vaja õpilasele individuaalselt läheneda. Nii nagu iga inimene on erinev, on ka iga õpilane erinev ning tema parema edasijõudmise nimel on seda vaja arvestada.

Meie aeg on läbi. Rahvas koguneb. Aitäh, et leidsite võimaluse tund aega varem kohale tulla, kui teid endid utsitama hakataks. Loomulikult suutsime me täna puudutada vaid probleemide pealispinda, aga rääkisime ka, et õpetajale on vaja stiimulit. Võib-olla on arutlemine ajakirjanduses samuti mingi stiimul. Lubame toimetuse poolt teha kõik, et igasugune mõtteergas materjal muusikaõpetamise kohta meie lehes avaldamist leiab. Oleme neid kogu aeg oodanud. Loodame, et meie tänane koosistumine aitab meid surnud punktist üle.

Direktoreid kiusas küsimustega

Herbert Vainu

november

Harjumaalt

* 6. novembril tähistati Kuusalu Laurentiuse kirikus selle valla aukodaniku **Hugo Lepnurme** 80. sünnipäeva. Esinesid Kuusalu meeskoor ja Kuusalu keskkooli noortekoor, juubilar saatis jumalateenistust orelil. Kuusalu valla aukodanik on ka Hugo Lepnurme vend Arnold, kes elab praegugi nende ühisel sünnikülas Tsitres.

* **Padisel** toimus selle valla lasteade ja algklasside õpilaste lauluvõistlus.

* 18. novembril suri Kose rahvatantsumemm Olga Sepp.

* 23. novembril arutasid maakonna koori- ja rahvatantsujuhid järgmise aasta üritustega seonduvat. Arvati, et maakondliku finantseerimise ärajäämise tõttu pole võimalik korraldada ülemaakonnalisi ühisüritusi, selle asemel peaks mõnesid valdade kultuuriüritusi, sh. **Jõelähtme** valla suvist laulupäeva, muutama suurt osa Harjumaad haarvateks.

Hiiumaalt

* 1. novembril oli lõpptähtaeg avalduste andmiseks, et osaleda III Rudolf Tobiase päevade raames 1995. aasta maikuus Kärklas toimuvat muusikakoolide klaverieriala võistlustel. Laekus 22 avaldust, sh. üks hiidlaste Rootsi sõpruspiirkonnast Norrtäljest. Seal viiakse läbi eelkonkurs.

* 11. novembril tähistati Kärkla kiriku orelil 90-aastaseks saamist **Rolf Uusvälja** kontserdiga. Ta mängis Bachi, Haydni jt. teoseid.

* 23. novembril märkisid Kärkla Kultuurikeskuses kontserdiga ära oma 50. aastapäeva Kultuurikeskuse naiskoor ja 10. aastapäeva rahvatantsijate segarühm "Reilender".

Jõgevamaalt

* **Põitsamaa muusikakool** asus novembris tähistama oma 35. aastapäeva. Kooli õpilased, õpetajad ja viielistased andsid kontserte mitmel pool maakonnas, viuldajate ja akordionistide ansambel ka Soomes, Turus. Detsembris need üritused jätkuvad.

* Jõgeval keskkoolis andsid Therese Raide, Toomas Kuter jt. Tallinna artistid täispika kontserdi pealkirja all "**Kammerlik salongiõhtu**", korraldajaks Eesti Oscar Wilde'i Selts.

Järvamaalt

* 19.—20. novembril esines Türi kammerkoor "**Arsis**".

Läänemaa

* 10. novembril toimunud koori- ja rahvatantsujuhtide seminaril nenditi, et üle-eestilise peo järel on Läänemaa laulukoorides ja rahvatantsurühmades toimunud **üldine lagunemine**, mistõttu ühise kava ja rongaiguga maakondliku laulupidu pole 1995. a. mõttekas korraldada. 24. mail toimub vaid laulu- ja tantsupäev Haapsalu lossi siseöuel.

* 27. novembril esines Haapsalus Läänemaa vabandussõjasaamba taastavamisel politseiorkester.

Narvas

* Isadepäeva puhul andis "Energeetiku" klubis kontserdi ka juubellaulupeol esinenud **poistekoor "Tšaika"**. Kavas Bachi, Mozarti, Tšaikovski, Emesaksa, Pätsi ja Oja laulud.

* 27. novembril esines Narva linnuses Londoni viuldaja **Krysia Osostowicz**. Klaveril Lauri Väinmaa, kavas

Prokofjevi, Brahmsi, Bachi, Philipsi, Bartoki helitööd.

Põlvamaalt

* 12. novembril tähistas **Värskalee** loklubi oma 30. aastapäeva.

* 15. novembril laulsid lapsed aktualseid probleeme arutavatele **Mooste** valla juhtidele.

* Põlva ajaleht "Koit" avaldas mitmeid üleskutsesid tulla laulma ilmalikesse ja vaimulikesse kooridesse, kirjutas vaimuse tähtsusest, ainsa Põlva muusikasündmusena teatati "Põlva Non Stop Rockist" 25.—26. novembril Tallinna ansambli tegevustel.

Pärnumaalt

* 5. novembril esitas Vanalinna koolis W. A. Mozarti, C. M. von Weberi ja M. Falla helitööd **Pärnu Linnaorkester** vahendatud koosseisus. Külastajateks loid kaasa nii klarnetisolist Toomas Vavilov kui dirigent Toomas Kapter. Viimane leidis, et Pärnu orkester on teinud tubli tööd.

* 5. novembril tähistati Mai kultuurikeskuses 5. aastapäeva põhiliselt estraadikavaga. Esines ka Pärnu Poistekoor Maimu Mutiku juhtimisel.

* Rohelises Salongis mängis hooaja alguseks "The Baltic Quartet". **Jazzkontserdid** hakkavad seal toimuma iga kuu.

* 11. novembril oli Pärnus **Andres Mustonen** oma "Suure Muusikaakadeemiaga", saalis vaevalt veerandsada kuulajat. 25. novembril oli ta jälle kohal koos "Hortus Musicusega". Mängiti Haydni muusikat.

* 15. novembril oli Mai Kultuurikeskuses **vanade romansside ja lembelüürika õhtu**. Laulis Toomas Kuter, klaveril muusitseeris Therese Raide.

* 22. novembril esitas kammerkoor "**Arsis**" Pärnu Vanalinna koolis Orlando di Lasso loomingut, dirigendiks Neme Punder.

* 24. novembril oli "Pärnu Postimehes" intervjuu **Svea Tuckumilt** humanitaargümnaasiumist, kes sel sügisel mängib viiulit kahes Viini orkestris.

Raplamaalt

* Kaius korraldatud **salongiõhtu** sisustas sealteatendist pärit Airi Allvee, Kuimetsas Siiri Sisask.

Saaremaalt

* 15. novembril rääkisid prof. Maie Vikat ja Koolameti spetsialist Kai Valli Saaremaa algklasside õpetajatele, kuidas kasutada muusikat **laste lugema ja kirjutama õpetamisel**.

* 16. novembril tähistasid Kuressaare Muusikakooli õpilased kontserdiga **Joosep Aaviku** 95. sünniaastapäeva.

* 17. novembril toimus kontsert-jumalateenistus Kuressaare Laurentiuse kirikus. Laulsid Saaremaa Ühendatud Meeskoor Tiit Köstri ja naiskoor Piret-Siija Tammelehe juhatusel. Lootustandev noor saarlasest organist Andres Paas mängis C. Francki c-moll koraali.

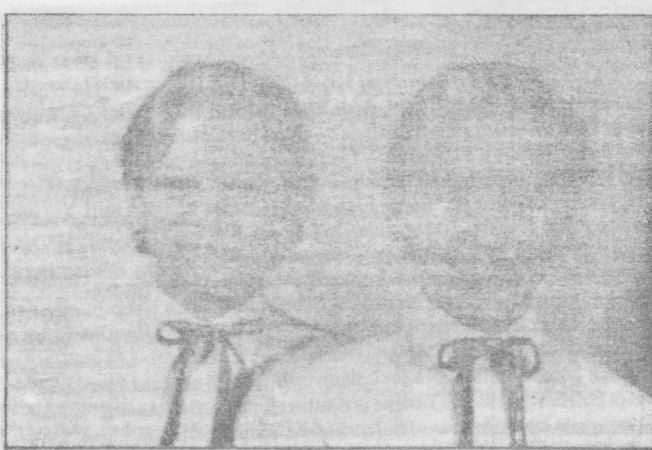
* Ka **Kuressaare noortekoor** tähistas kontsert-jumalateenistusega Laurentiuse kirikus oma asutamise 5. aastapäeva.

* 25. novembril esines Kuressaare Muusikakoolis **Saaremaa esimene saksofonikvartett**, tähistades nii aasta möödumist oma asutamisest.

* 26. novembril kohtus Kuno Areng Orissaare rahvamajas Saaremaa dirigentide ja koorilauljatega.

Tartumaa

* 1. novembril mängis Tartu Katoliku kirikus "**Hortus Musicus**" A. Mustoneri

Akordioniduo "Parvepoisid" Tartust

juhtimisel hingedepäeva muusikat — F. M. Cardoso Reekviemi.

* Eesti Kontserdi Tallinna kontserdist dubleeriti Tartus E.—S. Tüüri autorikontserti (19. XI), RAM-i juubelikontserti (20. XI) ja "Hortus Musicuse" Haydni õhtut (25. XI).

* "**Vanemuise**" keelpillikvartett ja akordioniduo "**Parvepoisid**" (13-aastased kaksikvennad Kaido ja Mairo Parve) esinesid **Moskva rahvusvahelise kultuurifestivali** "Eesti päeval".

* 5. novembril laulsid Peetri kirikus Tartu naiskoor "Ave". Tallinna Haridustöötajate Naiskoor ja Kaljo Johannson "**Vanemuisest**". Orelil saatis ja soleeris Urmas Taniloo.

* 6. novembril esitas Laude Lampe-Kits Tartu raekojas **flöödimuusikat**, klaveril Pille Taniloo.

* 24. novembril oli kontsert "Noored ooperihääled", mille proove oli teinud **C. F. Cillarilo**.

* 27. novembril oli Tartu Ülikooli Ajaloomuuseumis "**Pärastlõuna Brahmsi muusikaga**". Esinesid Taisto Noor (bass), Margus Vahemets (klarnet) ja Pille Taniloo (klaver).

* 27. novembril oli Sõbra Majas suur laste laulukontsert.

* Naiskoor "**Cantare**" tähistas kontserdiga 30 aasta möödumist oma loomised.

Valgamaalt

* 5. novembril andsid Otepää Kultuuri- ja Teatrimajas kontserdi kohaliku muusikakooli õpilaste orkester, noortekoor "EVEKO" Eve Eljandi juhtimisel, naisansambel "RELAMI" Evi Sivi juhtimisel, Lille Tali ja pereorkester "Pillipuu". Esinesid ka rahvatantsijad. Eelmisel päeval oli rahvateater toonud lavale laulumängu "Haljal aasal", kaasa löömas "**Vanemuise**" solist Kaljo Johannson.

* 8. novembril laulis Valgas **RAM**, pealtvaatajaid oli väheväitu.

* 24. novembril esines Tõrva Kultuurimajas toimunud kadiõhtul rahvapilliansambel "Jauram".

Viljandimaalt

* 10.—12. novembrini olid Viljandis **üleriigilised muusikaõpetajate sügispäevad**. Selle raames tutvustasid René Eespere ja Raimo Kangro oma lauluid, toimus kontsert-jumalateenistus Viljandi Jaani kirikus, muusitseerisid Viljandi Linnakapelli ja kolledži kammerkoor Jana Alliku juhtimisel.

* 12. novembril esines Viljandi maavalitsuse saalis väga mitmekesise kavaga segakoor "**Noorus**" Raul Talmar juhtusel.

* 12. novembril esitasid **isadepäeva** puhul populaarseid rivi- ja sõdurilaule meeskoor "Sakala" Taimi Väiba ja tuletõrjeühingu puhkpilliorkester Ants Sombri ja Arno Antoni dirigeerimisel.

* Mõisaküla kultuurimajas korraldatud salongiõhtul esines seal pärit lauljatar Reet Kromel.

* 20. novembril andsid Kalmetu kooli laste- ja viiulistaskoor ning Tänassilma valla folklooring kontserdi **Kalmetu veskis**, tähistades üheaegselt nii mardikui kadripäeva.

* 27. novembril toimunud **Pilistvere** kihelkonnapäeval esinesid mitmed taidlusansamblid, lõpus oli karneval.

* 21. novembril esines Viljandi IV Keskkooli saalis **NYD-ENSEMBLEO**, Eitsi juhtimisel sama kavaga, mis päev hiljem Tallinnas.

Ida-Virumaa

* Pärast kaheaastast varjusurmas taas elluarganud **Püssi** pensionäride klubile "Elurööm" mängis hinge sisse Kiviõli pillimees Aleksander Nõlvak.

* 20. novembril esinesid Jõhvi kultuurikeskuses korraldatud perepäeval sealset muusikakooli õpilased.

* 26. novembril esines Jõhvi kirikus ja Kiviõli Kunstide Koolis "**Camerata Tallinn**" koos Kaia Urbiga. Kavas vanamuusika ja Händeli "Hispaania kantaat".

* 26. novembril oli Jõhvi Teatrimajas **Ida-Virumaa taidlusteatri** päev. Mõned kollektiivid tegid ka muusikat. Voka ooperitrupp Anu Pungase juhendamisel esitas katkendi "Oklahomast", elevust tekitas Lohusuu näiteringi laulumäng "Nõia-Ella ja seitse vanatüdrukut".

Läänemaa

* 1. novembril esinesid Rakvere huvikoolis "Kaur" Niina Murdvee (viulil), Mati Valkmaa (bariton) ja Heli Vaus (klaver).

* 4. novembril oli Rakvere kirikus 16. kontsert sarjast "**Orelimuusika aastaring**". Orelil esines Tiit Kiik, laulis Rootsi tenor Miko Pulkkinen, viiulil mängis Juhan Schüts.

* 20. novembril toimus Rakvere KIT-klubis Läänemaa Pensionäride Ühingu ja Lastekaitse Liidu organiseerimisel taidlejate **heategevuskontsert**, mille sissetulek läks paljulapseliste perede ja üksikute vanurite jõulutoetuseks.

* 23. novembril laulis RAM "Menulugusid" Rägaveres.

* 25. novembril tähistas **Porkuni kapell** Tamsalu kultuurimajas kontserdiga kadripäeva ning oma 20. aastapäeva.

Soome, Eesti, Austria, Tšehhima = õnn

23. novembril tutvustati Mustpeade Majas Soome, Eesti, Austria ja Tšehhima ühist muusikaprojekti "Felicia" — nimi on tuletatud nende maade nimetuste esitähedest, Finlandia — f jne., mõni täht juurde pandud, et ilusamini ja õnnetoovamalt kõlaks (felix — lad. õnnelik). Põhitutvustajaks oli kontserdiorganisatsioon "Forza Finlandia" esindaja Magnus Still, kes oli eestvedaja ka kevadise Soome muusika festivali "Festum Finnicum" korraldamisel Eestis.

Idee sündis plaanist teha Soome muusika festival Austrias ja Tšehhimaal. Otsustati kaasa tõmmata ka Eesti, et nii Põhjamaadest kui Kesk-Euroopast oleksid esindatud üks endine sotsimaa ja nii oleks kergem saada rahvusvahelist finantstoetust. Eesti poole vedajaks sai Eesti Kontsert.

Plaani kohaselt toimus üritus kolmes osas: Tšehhi muusika festival Soomes ja Eestis sügisel 1995, Soome ja Eesti muusika festival Austrias ja Tšehhis jaanuaris 1996, Austria muusika festival Soomes ja Eestis sügisel 1996. Austria osas pole veel kokkulepet ühegi kontserdiorganisatsiooniga, kuid M. Stilli sõnusti läbirääkimised käivad ja Austria pool on huvitatud.

Esimene osa kohta on juba olemas üsnagi konkreetne plaan. Tšehhi muusika päevad toimusid septembri lõpul—oktoobri algul 1995 Tallinnas ja Tartus, seejärel Soomes. Smetana ja Dvoraki muusikat mängisid ERSO tšehhi dirigendi Alexander Apolini taktikepi all, solistik R. Kvapil, samuti esineks maailmakuulus keelpillikvartett "Stanisovo kvarteto".

Kohal oli ka ja tutvustas oma seisukohti ürituse Tšehhi-poolne eestvedaja, 1963.—77. a. Praha Konservatooriumi klaveriprofessor olnud ning seejärel Lääne-Euroopas, Skandinaavias ja USA-s töötanud Rodoslav Kvapil. Ta andis samas ka kontserdi tšehhi heliloojate teostest (Fibich, Janacek, Martinu, Dvorak) ning viis EMA-s läbi meistrkursusi.

Rodoslav Kvapil

Tartu II Muusikakool sai endale uue maja

Tartu linnasaid leidsid võimaluse eraldada II Muusikakoolile kohandatud ja remonditud ruumid ühes endises Annelinna lasteaias. Annelinn kui Tartu kõige tihedamini asustatud elamurajoon vajas ammu oma kultuurikeskust. Nii on ka koolilastel mugavam põhikoolist muusikatundi minna.

Pidulikult kontsertaktusel kõlasid muusika ja õnnesoovid. Aastate jooksul on kool kasvanud väga omanäoliseks — põhitooni annab rahvamuusika. Nii on Tartus muusikakoolid kõik omal kohal. Direktriss Eda Neuland, kes on 18 aastat võidelnud kooli oma kodu eest, tänas kõiki kaasamõtlejaid ja kaasvõitlejaid eduka ja õnneliku lõpplahenduse puhul.

Tõrva kammersaal on nüüd ka kirik

Eesti Evangeelse Kiriku Konsistoorium on Helme kogudusele ära ostnud Tõrva kammersaali. Sellest on saanud nüüd kirik-kammersaal, administraatoriks Ilmar Kõverik. Novembri II poolel tegevus clavnes: 20. novembril seal peetud surnute ülestõusmise päeva kujundasid muusikaliselt Thea Leitmaa klaveril ja kammerkoor Maie Kala juhtimisel, 21. viidi läbi mudilaskooride festival.

Kuhu tuleb Viljandi kolledž?

Vestluses Viljandi kultuurikolledži direktori Enn Siimeriga pakkus kultuuri- ja haridusminister Peeter Olesk kolledži uueks asupaigaks endist Ohviteride Kasinot Tallinna ja Posti tänava nurgal. Selle kättesaamise Kaitseministeeriumilt lubas ta enda peale võtta. Kasinoo ümberehitamine läheks maksma 13—15 miljonit krooni, see summa tuleks osalt riigilt, osalt omavalitsustelt. Viljandi juhid suhtuvad plaansse soosivalt, kuid kahtlevalt, kas sellest uue Riigikogu ja valitsuse koosseisu puhul saab asja.

Mälestati Urmas Alenderit

Jõhvi teatrimaja baaris toimus 6. novembril heategevuskontsert "Estoniaal" hukkunud Urmas Alenderi mälestuseks, tema tütre Yoko toetuseks. Viulil esines Alina Jeremejeva, lindilt kuulati U. Alenderi laule, tekste luges nende autor Virve Osila. 3. novembril oli ta ajalehes "Põhjarannik" avaldanud pikema artikli U. Alenderist.

Ka Harjumaa Kuusalus mälestati U. Alenderit tema laulude õhtuga. Seda juhtis kohalikus muusikakoolis U. Alenderi sõber Tajo Kadajas.

Vana nimi tagasi

Ülevirumaaliste killamängude nime all korraldatakse 9.—10. juunil 1995 Virumaa laulu- ja tantsupidu. Esimene sellenimeline üritus toimus 1937. a. Narvas.

EMLS uuendas end pisut

Eesti Meestelaulu Seltsi volikogu oli Tallinnas koos 19. novembril. Aruande tehtud tööst esitasid H. Ross, J. Rent ja O. Salundo. Ettekande EMLS-i põhikirja parandamisest-täiendamisest tegi T. Ojaveski.

Märgiti, et töö on olnud küllaltki edukas: laulupeod, laulupeo tule teekond, EV aastapäeva ja emadepäeva tähistamine, poistekooride töö elavdamine, nootide väljaandmine jne. Kritiseeriti tule lohakat hoidmist Tartu laulupeo ajal. Suvel 1995 korraldatakse puhkpillimuusika ja meestelaulu päev Toilas, et viia Ida-Virumaale rohkem eesti vaimu. Ettevalmistused selleks kulgevad normaalselt. Märgiti, et Riias tuleval aastal toimuva Baltoskandia laulupeo vastu on seni tundnud suurt huvi küll leedulased, mitte aga eestlased.

Sõnavõtte peaaegu polnudki. Kõige ägedam diskussioon arenes aastase liikmemaksu suuruse üle. Lõpuks lepitati kokku, et töötavad liikmed maksavad 25 krooni, mittetöötavad 5 krooni.

Eesti Meestelaulu Seltsi juhatuse esimeheks valiti 3. korda kaheaastaseks perioodiks tagasi HEINO ROSS (TA Meeskoor) ning tema ettepanekul juhatuse liikmeks KUNO ARENG (Muusikaakadeemia), ANTS EGLON (Õpetajate Meeskoor), SULEV HAAGE (A. Lüdigi nim. Pärnu meeskoor), HEINO ILVES (Jõgeva "Mehis"), REIN LAANE ("Revalia"), ANTI NIILISK (EMLS Tartu Meeskoor), ENDEL PLOOM ("Gaudemus"), PRIIT RATTASSEPP (Tehnikaülikooli TAM), JÜRI RENT (TAM), OLEV SALUNDO (EKE IM), HIRVO SURVA ("Revalia").

Ühe põhikirjamuutuse kohaselt moodustati revisjonikomisjon. Selle esimeheks valiti OLEV LEPS ("Rakvere").

Ühtlasi tähistati RAM-i 50. aastapäeva. RAM-i mehed andsid lühikontserdi ja võtsid vastu kingitusi (EMLS-i klaasid koos klaasi sisuga).

Seltskondlikus osas näitas järjekordselt oma väsimatust sama Oisu kapell, mis oli nädal aega saatnud laulupeotuld.

Üldlaulupeo Peakomisjon lõpetas töö

2. detsembril oli koos Üldlaulupeo Peakomisjon. Kuna komisjoni esimehe I. Toome osavõit oli takistatud, juhtis koosolekut Eesti Koordiühingu esimees V. Laul. Tehti kokkuvõtteid juubelilaulu- ja tantsupeost, loeti see nii kunstiliselt kui finantsiliselt põhiliselt kordaläinuks, autasustati osalejaid.

Diskuteeriti selle ümber, kuidas oli võimalik, et Tallinnas müüdi laulupeole mõlemal päeval ainult 40 tuhat piletit, pealtvaatajaid oli aga ilmselt tunduvalt rohkem. Arvati, et peapõhjusi oli kaks: 1) "jänased" ronisid üle viiletsa ja halvasti valvatud piirdeaia ja 2) heasüdamlikud piletikontrollijad lasksid vaesed inimesed tasuta sisse.

Sellega luges peokomisjon oma ülesande täidetuks ja läks laiali. Uueks laulupeoks moodustatakse uus tippjuhtimisorgan. Laulupeo Direktsioon aga jätkab tööd. Praegu tegeleb see esijoones üliõpilaslauulupeo "Gaudemus" ettevalmistamisega.

Üritusi palju, noori vähe

Türi Muusika Seltsi 100-aastaseks saamist tähistati 19. novembril paljude üritustega mitmete kollektiivide osavõtul. Juba kell 10 hommikul esines Türi pasunakoor Sirje Rõugu juhatusel linna kaubamaja ees. Kell 11 laulis Türi kirikus Türi linna kammerkoor Tiit Schütsi ja Virve Kaljula taktikepi all Monteverdi, Bach'i ja Tobiase teoseid, orelil saatis Olaf Lääne. Kell 13 mälestati Türi muusikategelasi Jaan Lövi, Hans Saksa, Mihkel Koiki, Jaan Rääpi, Jüri Bulberti, Tõnis Nerepiti, Hugo Mürki, Juhan Luukast, Johannes Luot, kes on maetud erinevatele kalmistutele. Laulis naiskoor. Kell 16.00 linna kultuurimajas alanud peoõhtul esinesid peale eelnimetatute veel lastekoorid, poistekoored, naisansambel, meesansambel.

23. novembril toimusid mõlemas Türi keskkoolis teoreetilised konverentsid Türi Muusika Seltsi ajalooost. Toredalt esines Türi muusikakooli orkester.

Niisiis kvantiteeti oli. Igaüks andis oma parima. Tasemelt jättis väga hea mulje Türi kammerkoor.

Kuid ka muremõtteid jätkub. Tundus, et 100 aastat tagasi ja hiljemgi oli Türi muusikaelu palju elavam, entusiasm rohkem. Torkas silma noorte vähesus ja loidus. On selles süüdi lähiminevik või avanenud maailm, rahategevuse võimalused? Ning sellega kaasnev elulaad — "seebiooperid", tümpsu muusika? Raha, raha! Money, money! Unustatakse kõik rahvuslik.

Tõnis Hiob

Eesti lastelaul Itaalias esikohal

Itaalias Bolognas toimunud rahvusvahelisel lastelaulufestivalil tuli välismaiste laulude osas võitjaks Kilingi-Nõmme koolitüdruk **Lisli Kolkson**. Ta esitas itaalia keeles Valter Ojakääru laulu "Sõit pilve-laeval" Leelo Tungla sõnadele.

Eesti Poistekoor esines rahvusvahelises suurürituses

Göteborgi uue ooperiteatri avamise pidustustele novembri lõpul vajutas oma pitseri reisipraami "Estonia" hukkumise, tegi selle planeeritud tagasihoidlikumaks. Üks põhiüritus — Gustav Mahleri üle tunni kestva 8. sümfoonia ettekandmine — pühendati laevaõnnetuses hukkunuile. Dirigeeris Neeme Järvi, osalenud 5 koori hulgas oli ka Eesti Poistekoor Venno Lau- lu juhtimisel.

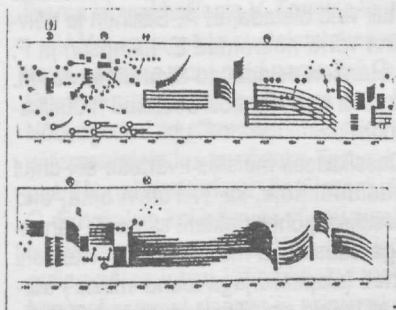
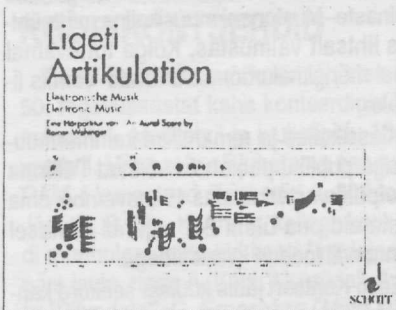
Eesti muusika kõlas Viinis

Põhjamaade muusika festivalil Viinis andis Göteborgi Sümfooniaorkester Neeme Järvi juhatusel 2 kontserti. Neisse olid lülitatud 3 eesti helilooja teost: A. Pärdi Concerto piccolo sur B-A-C-H (Collage B-A-C-H-i ümbertöötatud variant solisti-partiiga trompetile), E. Tambergi Trompetikontsert (mõlemas esines Rootsi trompetivirtuos Håkan Hardenberger) ja E. Tu- bina VI Sümfoonia.

Silmadega kuulama

Rainer Wahinger on "Schotti" kirjastuse kaudu uuesti välja andnud György Ligeti 1970. a. esmakordselt ettekantud 4-minutilise elektroonilise muusika teose "Artikulation". Kuulatavale muusikale on lisatud 15 lehekülge diagrammidest, skitsidest, graafilistest sümbolitest koosnev värviline kuulamispartituur ning verbaalne abimaterjal inglise ja saksa keeles. See peab aitama ka nooti mittetundval kuulajal mitte ainult kõrva, vaid ka silma kaudu mõista autori kontseptsiooni ja komposit- siooni iseärasusi.

"Fono Forum", 1994/9

Kuulamispartituur näitlikustab graafilis-sümboolselt G. Ligeti elektroonilise helitöö akustilist kulgu.

"Aidat" mängiti Egiptuse tempolinnas Luksoris

Novembri lõpul mängiti kolm korda Verdi "Aidat" kuninganna Hapshepsuti 3200 aastat vana templi ees Ülem-Egiptuse templilinnas Luksoris. Sellega tähistati Suessi kanali avamise 125. aastapäeva. Selle etenduse tegelik eesmärk oli taastada turistide vool Egiptusse ja eriti püramiidide ja vaaraode hauakambrite piirkonda, mis soodsatel tingimustel annab 20% Egiptuse välisvaluuta sissetulekute- st. "Aida" etendamist Luksoris samal põhjusel on kasutatud ka varem, 1987. a.

Seekord põhjustas turistidevoolu vähenemise oktoobris 1992 alanud islami fundamentalistide terrorikampaania, mille käigus on tapetud 7 ja haavata saanud 53 välisturisti. Fundamentalistid protestivad oma terrorikampaaniaga selle vastu, et pöördudes islamielse aja poole ja meelitades riiki välismaiseid turiste, reedavad Egiptuse võimud sellega nende arvates islamiusu puhtuse. Riigile läks see aga kal- liks maksma. Kui 1992. a. olid Egiptuse aastasissetulekud turismist 3 miljardit dollarit, siis k. a. suvel tehtud arvestuste kohaselt vaid 1,8 miljardit. Ning kuna so- biv tähtpäev lähenes — "Aida" ongi pihen- datud Suessi kanali avamisele ja Egiptuse esimese ooperihoone valmimisele, esieten- dus küll kaks aastat hiljem, 1871. a. — pöörduti jällegi juba edukaks osutunud võtte poole: esitada "Aidat" templilinnas.

Turistide julgeoleku tagamiseks võeti kasutusele erimeetmed — ehitati uus autotee ja pontoonsild üle Niiluse nende kiireks kohaletoimetamiseks, selle tee ääres lõigati maha 120 hektarit suhkru- roogu, et takistada fundamentalistidest terroristide varjumist jne., suurendati jär- sult politseijõude teel Luksoris ja haua- kambrite piirkonnas.

Raha ei hoitud kokku ka etenduse ette- valmistamisel; dekoratsioonid olid luksus- likud, näitlejad ülemaailmse kuulsusega: Aida osas esines Wilhelmina Fernandez, Radamest Giuseppe Ciacomini, dirigeeris Enrico De Mori, lavastaja oli samuti Itaalia- st — tuntud Vittorio Rossi. Egiptuse riigi kogukulud selle ettevõtmise peale ulatu- sid 3,5 miljoni Ameerika dollarini.

Rossi on kuulus ja temast egiptlased ei loobunud ka tema mõnede mitte just nen- dele meelepäraste nõudmiste tõttu. Ta nõustus küll etendust lavastama Luksoris, kuid mitte otse Hapshepsuti templis. Vii- mane ei tohtinud vaatajale isegi nähtav olla. Rossi põhjendas oma otsust sellega, et Verdi ei kirjutanud oma ooperit templis esitamiseks ning selles pole mitte ühtegi nooti araabia muusikat.

Enne Luksori etendusi tehti selle ümber palju käre: kohale sõidavad Egiptuse pre- sidenti Hosni Mubarak'i abikaasa kõrval ka prints Charles Inglismaalt, Hispaania kuningapaar, Jordaania kuninganna Nour, kroonitud peadele lisaks aga palju teisi kuulsusi, näiteks Ameerika filmitäht Jane Fonda.

Tegelikult ei läinud kõik hoopiski nii suurejooneliselt, kohalesaabusid Araabia ja Euroopa kuulsused olid tagasihoidliku- mate nimedega: Austria presidendi ning Saudi Araabia ja Süüria asepresidendi abikaasad, filmitäht Omar Sherif jt. Oli plaanitud, et selle suurürituse ajal tuleb Luksoris oma raha kulutama 12 tuhat välisturisti, tegelikult saabus üle poole vä- hem. Turistid polnud jagu saanud hirmust Luksori piirkonnas tegutsevate terroristi- de-fundamentalistide ees, samuti jahuta- sid nende indu teinud hiljutistest paduvih- madest ja üleujutustest Ülem-Egiptuses, mis nõudsid poole tuhande inimese elu. Vaieldakse ka selle üle, kas oli vajalik

Luksori etenduse otseülekanne Egiptuse televisioonis: mõnigi turist jälgis seda pigem Kairo või Aleksandria hotellis.

Reuter — ETA

Stereo Karajanist 1944. aastast

1994. aasta sügisel ilmus müügile 50 aastat varem tehtud stereolindistus Bruckneri 8. sümfooniaast **Preussische Staatskapelle** ettekan- des, juhatamas noor Herbert von Karajan. See maailma üks esimesi stereolindistusi, nagu ka Beet- hoveni 3. sümfoonia ettekanne samas esi- tuses, jäid Berliini vallutamise järel Nõu- kogude poole valdusse. Nüüd on Venemaa andnud selle välja vabaks kasutamiseks. "Classic CD", X 1994

N. Järvi dirigeeris ka Islandis

"Chandose" viimaste kompaktdiskide hulgas on Rootsi helilooja Hugo Alfveni sümfooniade Nr. 1—3 lindistus. Neeme Järvi juhtimisel kandis selle ette Islandi sümfooniaorkester.

"Classic CD", X 1994

Rotschildid—muusikud

Tähistamaks 250 aasta möödumist kuulsa Rotschildi finantsimperiumi tek- kimisest andis Londoni *Pickwick (Les Ambassadeurs) Club* välja CD lauludega, mis on sisse laulnud sopran ja muusikateadla- ne Charlotte de Rotschild. Enamik neid laule on kuulsad heliloojad (Rossini, Belli- ni, Chopin, Liszt jt.) kirjutanud Rotschildi- de autogrammiraamatusse. Osa pole hil- jem avaldatud, näiteks Meyerbeeri "Ha- ruldane lil". Ettekantavate laulude hul- gas on kuus Mathilde de Rotschildi (1842—1912) kirjutatud.

Charlotte de Rotschild kandis selle re- pertuaari ette ka Rotschildide palees Frankfurtis.

"Fono Forum", 8/1994

Kuidas tõlgendada ISDN?

Firma "Integral Services Digital Net- work" pakub võimalusi digitaaltelefoni kaudu muusika ülekandmiseks kaugele vahemaade taha. Tänapäeval on võimalik eri linnades elavate muusikute ja prod- sentide koostöö. Võib isegi korraldada nii, et üks muusik mängib ühes, teine teises studios, nende koosmängu võib kuulata kaugelasuvas kolmandas kohas, näiteks lokaalis. Muidugi maksab see ränka raha. Naljahambad on firma ISDN dešifreeri- nud mitte "Integreeritud Digitaaltelefoni- võrgu Teenused", vaid "I smell dollars now" (haistan praegu dollarite lõhna).

Brass Bulletin, 1994, nr. 87

Moodne Walesi ooperihoone Iraagi arhitekti projekti järgi

Konkursil uue ooperihoone ehitamiseks Cardiffi sai 269 arhitekti projekti hulgas esikoha Iraagist pärit Zaho Hadidi oma. Kõigi moodsate teenustega varustatud 200—kohaline ooperihoone peaks valmima märtsiks aastal 2000. Seejärel võib Walesi Rahvuslik Ooper lavastada kõiki tänapäe- va muusikažanre ja külla kutsuda kõige kõrgemal tasemel külaliskollektiive ja —so- liste.

"La Opera" X, 1994

Laureaadiks rootslane

Alates 1965. aastast antakse välja Põh- jamaade muusikapremiaid suurusega 270 tuhat Soome marka. Tänavu sai selle preemia laureaadiks Rootsi kooriprofessor Eric Ericsson.

Veel üks muusik — maalikunstnik

Hiljuti lõpetas oma muusikukarjääri ba- ritonilauljana alustanud ja 1973. aastast ka dirigendina tegutsenud Dietrich Fischer-Dieskau. Nüüd on Düsseldorfis välja pandud näitus tema maalidest, millele ta on jäädvustanud oma lavalisi läbielamisi.

Kontserdielu Tallinnas — november

SÜMFOONIAKONTSERDID

Kuu esimest sümfooniakontserti juhataas Jüri Alperen, soleeris aga üks meie väljapaistvamaid noorpianiste Risto Laur. S. Rahmaninovi "Rapsoodia Paganini teemal" on kuulsal viiulikapriisi lõigu 24—kordne, väga peen ja kujutluserk eksponeerimine. R. Lauri väljendusrikkus ja laitmatu pianism, ere ja paindlik kõlakujundus, julgus balansseerimisel dünaamiliste äärmuste vahel, ja lõpuks hea koostöö dirigendiga vormis teosest särava kunstilise elamuse.

H. Berlioz "Fantastiline sümfoonia" pole oma programmilise muusika ephhiloovast rollist hoolimata vahest see teos, mis peab kõlama igal hooajal (mullu EMA sümfooniaorkestrilt), iseasi kui seda õigustaksid esituse mingid üllatavad kvaliteedinäitajad. Paraku ei õnnestunud J. Alperenil vältida teose laialivalguvust, ta jättis aeg-ajalt kasutamata "sündmuste põneva kulu" ja rakendamata oma rikkalikku kujutlusvõimet — eriti "Balli" võluva faktuuri kujundamisel. Rohkem rahuldasiid "Rongkäik tapalavale" ja "Õine nägemus nõiasabatil", kus juba autori tahtel "juhtus palju" hoopis kontsentreeritum kujul kui teistes osades.

Kontsert algas J. Brahmsi "Traagilise avamänguga".

17. novembril mängis ERSO Eri Klasi dirigeerimisel vaid ühe teose — tund ja veerand kestva G. Mahleri 9. Sümfoonia. Helilooja on oma gigantse muusikalise veenmisjõu ja kirglikkuse valanud nelja ossa: äärmised — "Andante commodo" ja "Adagio" täis inimlikke kannatusi, keskmised fendlerikk elurõõmu ja burlesksust pakkuvad.

Suurteose ettevalmistustööd oli võetud ilmse tõsidusega, E. KLas juhitud tagas aga kvaliteetse ja veenva tõlgenduse.

23. novembri sümfooniakontsert oli pea üleni inglasklik: dirigent, solist ja esimese kavapoolse repertuaar kõik puha Suurbritanniast.

Peter Ash on Covent Gardeni Festivaliorkestri muusikaline juht ja töötab veel paljude inglise, Šoti, liri ja teiste maade kollektiividega. Poola päritolu Krysia Osotowicz on saanud väga hea kooli peamiselt Y. Menuhiniilt ja tegutseb käesoleval ajal menukalt klaverikvarteti "Domus" ja nüüdismuusikat viljeleva "Endymion-ansambli" koosseisus. Kahe muusiku koostöö B. Britteni Viulikontserdi ettekandel oli silmapaistvalt hea: tõelise terviku — kõik kolm osa järgnevad üksteisele vahetult — loomise nimel säilitati tasakaalukus dünaamika ja tempode valikul, kuid ei peljatud aega võtta võluvate detailide nautimiseks.

Kontserti alustanud palale "Herilased" — inglise nüüdismuusika Nestoriks tituleeritud R. Vaughan-Williamsi sulest — on aluseks

Aristophanese komöödia. Külafestivalidel esinevatele asjaarmastajaist moodustuvaltele kollektiividele mõeldud teos tegi nalja oma naiivsevõitu otseütlemissiisiga — herilasehääle imitatsiooni ja rahvalike meloodiatega, aga oli ilmselt valitud just publiku lõbustamiseks.

Kava peateos, F. Schuberti Suur sümfoonia C—duur on tõepoolest suur nii oma sisult ja kunstiväärtuselt kui ka kestuselt; autorgi pidas seda oma parimaks sümfooniliseks tööks, kus ta kajastas saksa rahvaltol ajastul tema meelest puudunud mehisust, aktiivsust, võitlusvaimu. Jälle võis tunitada P. Ashi tervikuvormimisioskust, mis ei lasknud paljusõnalist muusikakõnet eriti laiali valguda, kui, siis ehk vaid kolmanda osa keskel.

KAMMERKONTSERDID

Hingekuu muusikasündmused juhataas sisse kitarriansambel Soomest koosseisus Matts Kulvik, Paul Pajarinen, Jukka-Pekka Putkonen ja Kari Rantanen. 1988. a. ansambliit asutades austati nimeandmisel Helsingi Konservatooriumi kitarripedagoogi Juan Antonia Muro't, tuleades tema nime esitähedest "J.A.M.—Quartet'i". Mängijate meisterlikkust tõestab rahvusvaheline konkursivõit 1991. a., aga selle teadmissetagi võis neid vaid kiita ja imetleda. Pealegi hämmastas repertuaari ampluaa: Boccherinist nüüdisaja vähetuntud kitarrikomponistideni; muuhulgas ka J. A. Muro spetsiaalselt *Mare Balticumi* nime all toimuva turnee tarvis loodud "Grand Jeté".

11. novembriks väljakuulutatud Suure Muusikaakadeemia II kontsert "Triod" osutus reserveeritaks ja lühendatuks, tuleb aga täismõõdus kordamisele detsembri lõpus. Kuulama minejale soovitaks jätta Mozarti interpreteerimise kogemused Raekoja ukse taha, et võtta *tabula rasana* vastu mustonenlik, publikut siiralt usaldav nägemus.

Eelmise akadeemia repertuaari loomisajast saati on Mozart küpsenud 10 aasta võrra: nüüd ilmutab ta end hulga kirglikumalt, subjektiivsemalt ja muidugi meisterlikumalt. Triod seavad pianisti ette väga virtuosseid ülesandeid, viuldajalt nõutakse kontsertlikku väljendusaktiivsust ja tõsellistki pole enam pelgalt klaveribassi dubleerija, kuigi selle pilli võimalusi kasutatakse veel tagasihoidlikult.

Kahtlemata üllatas Mustoneni valiku langemine Jaan Reinastele — eelmise põlve tõsellistile. Samas tui nentida, et Mustonenil on hea nina, ta leidis enda ja I. Sillamaaga adekvaatselt Mozarti muusikat tunnetava, imekauni tooniga ja tõsiselt ansambli tõösse süüviva kunstniku.

Ivo Sillamaa sumpatiseeris taas oma pianistliku nõtkuse ja briijantse tehnikaga,

Jaan Reinaste

mida läks hädasti vaja kõiki, ka aeglasi oi kaunistavate passaažigirlandide säratamiseks. Esitust käivitavat Andres Mustoneni iseloomustas, nagu alati, eneseväljenduse puhas, otse lapselik rõõmsameelsus, vabalt hingav fraseerimine ja paisutatud poognatõmme. Kõigi kolme (B—duur, C—duur ja G—duur) trio sündmusrohkeimateks osadeks olid esimesed — Allegrod: pulbitsevasse liikumisse lõikuvad peatused, ootamatud meeoleclumuutused, markantsed rütmikäsitlused sundisid maksimaalselt kaasa mõtlema.

Keskimestest osadest silmapaistvaim oli C—duurne Andante variatsioonidega, kus Reinaste—Mustoneni muusikaline mõtteühendus lihtsalt vaimustas. Kõige tuttavamal moel mängiti elurõõmsaid rondo—vormis finaale.

Klassikalise ja romantilise kammermuusikaga publiku poolehoidu võitnud Tallinna Keelpilli kvartett üllatas 15. novembril oma austajaid pea üleni 20. sajandi viimasel kümnendil loodud kvartetidega.

Eesti Kontsert jättis kuulaja seekord kahjuks tavakohase muusikaalase teabeta; lugeda võis üksnes andmeid esinejate kohta. Nii tuli vaid oletada, et A. Sallinen ja põlvkonna võrra nooremad E. Lampson ja F. Ch. Hansen esindavad Skandinaavia, M. Mozetich aga Kanada uuemaid muusika—suundi.

Klassikalises mõistes kvartette sel õhtul ei kuulnud, kõik, ka T. Tulevi oma, olid üheosalised, üht karakterit sarnaste vahenditega edastavad muusikapildid. Hanseni kvarteti (alapealkirjaga "June—music") sordiini all hoitud staatilisel kulgemisel oli Sallineni 4. kvartetiga ("Hiljaisia Lauuluja") hulga ühisjooni, mõjude otsekui eelmise jätkuna, täiendusena. Lampsoni kvartett nr. 2 algas meeleehtlikku protestiga kooskõla ja ilu vas-

tu. Näis, et harmooniat siin üldse ei tunnustata, ometi lõppes kõik leplikult ja kaunit.

M. Mozetichi "Lament in the Trampled Garden", mis kõlas esmakordselt mullu Kanada muusikapäevade aegu, oli kogu kava kõige uuem ja ühtaegu kõige "vanamoodsam" helitöö oma meloodilisuse, heakõlalise ja vahelduva rütmilise liigendatusega.

Kõige meelikõitvam oli sel õhtul kindlasti T. Tulevi Kvartett, sest üldpildilt Hansen ja Sallinen töödega mõneti sarnasena küündis see arendusintensiivsuse ja kunstilise mõjuga neist tuntavalt kõrgemale.

Tallinna Keelpillikvarteti asutamisest on möödas 10 aastat. Suurepärase koolektiiv ajab oma asja erilise kärata, tänu äärmiselt tagasihoidlikule juhile Urmas Vulbile. Ometi on kvartett esinenud kümnes välisriigis, sisse mänginud kaks CD-d, rääkimata rohketest kontsertidest ja lindistustest kodumaal. Põhituumik — U. Vulp — T. Nestor — V. Kuusk — on niivõrd solidaarne, et suudab periooditi vahelduvad tšellistid valutult tervikusse hõivata; nii ka T. Jõesaare, kelle viimistletud mäng veel üksjagu tõstab ansambli head renomeed.

Ka "Camerata Tallinn" kuulub nende Eesti ansambli hulka, keda välismaal rõõmuga vastu võetakse ja kellel on kodupublikulegi pakkuda aina uusi ja huvitavaid programme. Seekord tehti koostööd rahvusvahelise tuntusega barokk-suurvormide solisti Kaia Urbiga, esitades Händeli "Hispaania kantaadi" kõrval Truhleri, Diabelli, Bondoni jt. helindeid.

Sümfooniakontserdid end parimast küljest näidanud **Krysia Osostowicz** andis Rae-kojas ka **soolokontserdi**, saatjaks Lauri Väinmaa. Samas esines nädalapäevad varem sopran **Eilene Hannan** (Austraalia) koos Piia Paemurruga.

KOORIKONTSERDID

Eesti Rahvusmeeskoor tähistas oma 50. tegevusaastat kahe kontserdiga: "Menulood" 4. novembril ja juubelpidu 16. novembril. Viimasele oli juhatama palutud ka RAM-i kunagised dirigendid A. Vahter, U. Järvela, O. Oja, K. Areng, kellega koos lauldi muuhulgas mitmeid koori "kuldajastust" pärit laule, nagu A. Kapi "Mu süda", A. Lätte "Pilvedele", G. Ernesaksa "Mind kutsuti pulma", M. Saare "Lindude laul", aga ka hilisema lemmikhelilooja V. Tormise töid.

RAM-i ammustele austajatele meenutas kava esimene pool neid aegu, kui Gustav Ernesaks tegi oma meestega ilma kogu Nõukogude Liidu "kontserdimaastikul" ning välismaalgi, ja kui ta näiteks Tartus kogus paaril korral aastas kuni viis täissaali järjest! G. Ernesaksa kui isiksuse sügav muusikaalus ja vaimusugestiivsus täitis saali loomingu põlemisega juba siis, kui maestro hoogsal sammul sisenes ja esimeseks lauluks häält andis. G. Ernesaksa lahkumise-ga pisenes RAM-i fenomen, jäi tugev professionaalne koor, kelle kunstiline ja vo-

kaalne tase on kahtlemata hea ja — mis kõige tähtsam — omab arengupotentsiaali.

Sellest andis tunnistust kava teine pool, kus tuldi suurepäraselt toime eesti nüüdisaegse muusika interpreteerimisega. K. Arengu juhatatud T. Lepiku "Mere väravas" ja A. Üleoja dirigeeritud R. Eespere "Invocatio" tuumakusega silma paistnud, aga ka R. Kangro "Don Ramona" (juh. A. Soots) värvikas ja hoogne esitus töötasid RAM-ile uusi kuulsuspäevi, mille teostamisplaanide üle murtakse kollektiivis praegu kõvasti pead.

Juubelikontserdi mitmekesisustamiseks aitasid kenasti kaasa Margarita Voites, Jaan Öun, Hille Poroson (orel), mitmed koori vokaal- ja instrumentaalsolistid, löökpillimängijad eesotsas M. Metsamardiga ja Vello Mäeots, kes muheda tekstiga valgustasid koori minevikku ja intervjueris dirigente.

VARIA

Juba Tallinna Muusikakooli flöödiõpilase-na oma mitmekülgsete muusikaharrastustega tähelepanu äratanud **Erkki-Sven Tüür** on nüüdseks 10 aastat kutselise komponistina tegutsenuna tuntuks saanud nii siin- kui sealpool Suurt Lompi. Enamik viimase aja teostest ongi tal valminud tellimustööna küll Soomest, USA-st, Rootsist, Kanadast ja mujalt.

Autorikontserdile valis Tõnu Kaljuste paari viimase aasta loometööst küllaltki eriuimelised näited: mullust "Show'd keelpillidele" tänavuse "Requiemiga" kõrvutades pole kerge näha nende taga üht ja sama autorit. Järelikult on tegu mitmetahulise, aga ka otsiva-areneva loovsiksusega, kellel tema 35 eluaastat silmas pidades on oodata veel oh kui palju!

Kõige sisutihedamana avanes kuulajatele "Requiem" oma rangest hardusest jõulisesse kulminatsioonidesse tõusva dramaatilisusega. Muusikalise mõtlemise süsteem-
sus aitab Tüüri eklektikasse sattumise hirmuta ühendada erinevaid stiile ja tehnikat veenvaks tervikuks: "Requiemis" kasutab ta gregoriaanlikku monoodiat kõrvu komplitseeritud harmoonia ja üpris nüüdisaegsete võtetega (nagu kooriglissandod, mäng klaverikeeltele jm.). "Requiemis" soleerisid meelde jäävalt, nagu ikka, Kaia Urb ja Tiit Kogermann, klaveripartii esitas Anne Tüür.

Hoopis muus sfääris kulges "Show", täis aktiivset askeldamist, kirglikkust, inimlikke kannatusi ja tõdemust, et elu on üks pidev, päevast päeva korduv SHOW. Tõenäoliselt oli see publikule parimini "peale" ja ka hinge läinud lugu, sest meisterlikkus, millega Tüür kasvatas 2. osa "Passioni" ühest vaevutabatavast bassihelist täiskõlalise haripunkti, ei saanud jätta kedagi külmaks. "Arhitektoonika VI" esindas eeltoodutega võrreldes tuttavamalt Tüüri; selle kohta väidab ta ise, et "armastan neid pingeid, mis tekivad toonaalse ja atonaalse kõlomaailma ühenda-

misel". Ka "Inquietude du fini" pakkus rohkem intellektuaalset huvi: kuidas tekivad need põnevad "kõlomaastike kihistused", minimalistlikud ja serialistlikud struktuurid, efektsed kontrapunktid jm. Tundeelamusi neist loota polnud, küll aga imetlust Tüüri virtuososse kompositsioonitehnika üle.

Usutavasti jäi E.-S. Tüür rahule Eesti Filharmoonia Kammerkoori ja Tallinna Kammerorkestri valmidusega mõtestada lahti tema teoste olemus.

Festivaliks NYD 1993 Olari Eltsi poolt loodud uue muusika **ansambel "NYD"** andis kontserdi 22. novembril, kus peateoseks oli kahtlemata kuulsalt minimalist S. Reichi heebrea traditsioonilistest lauluvormidest mõjutusi saanud "Tehillim". Lisaks kõlasid S. Montague "Paramell VI" ja L. Sumera "From 28 to 49" mulluse festivali repertuaarist ja päris uus lugu T. Kottalt.

Mustpeade Maja Valge saal oli 27. novembri õhtuks muundunud vürst Esterhazy suvepalee üheks saaliks, kus head veini ja suupisteid maitstes võis "Hortus Musicuse" ja teiste õukonnakapelli vääriliste muusikute vahendusel nautida J. Haydni loomingu.

Kuu viimasel õhtul algas Nigulistest seitsmest kontserdist koosnev orelimuusika sari "Katedraali kaja". Ines Maidre ja tema norralasest elukaaslane Jostein Aarvik on koostanud ja viivad läbi huvitavate alltekstidega kavad. Esimesel tulid ettekandele kahe silmapaistva romantismi ajastu meistri C. Francki ja J. Brahmsi "luigelaulud". Esimese Kolm koraali valmisid tema elu viimastel kuudel, olles ilmselt inspireeritud lõpu aegade, traagilisest hääbumistundest. J. Brahms kirjutas oma 11 koraaliele-mängu surmaeelset suvel vanana ja maha-jäetuna, ümbritsetuna vaid kaotusevalust ja teispoosuse nägemustest.

I. Maidre mängituna olid C. Francki koraalid suurejoonelise sümfooniilise arendusega dramaatilised helipildid, sobides sellistena hästi kokku organisti jõulise haarde ja ereda individuaalsusega.

I. Maidre haridustee on kulgenud soodsaid etappe pidi: Tallinna Muusikakeskkoolist läbi prof. H. Lepnurme studiumi Pariisi D. Rothi ja ka mõnede teiste maade välja-paistvate orelikorüfeede meistrkursustele. Nii on I. Maidrest kujunenud enesekindel, laiade teadmistega omanäoline kunstnik, kellega tehakse meelsasti koostööd, keda kutsutakse esinema mitmetesse Euroopa maadesse, keda lindistavad ka välisfirmad.

J. Brahmsi koraalielemlängud on miniatuursemad nii kestuselt kui arenduselt. J. Aarviki käsituses oli neis intiimsemat õr-nust, sumedaid toone, samas ka värvikat harmooniat ja kontrastseid kajaefekte.

Oreliõhtu jättis tervikuna meeldiva mälestuse ja õhutas ootama sarja järgmisi üritusi.

Ines Rannap

Toomide muusikalaureaat on Helen Tobias-Duesberg

Tekst ja fotod **HANNES OJALT** Torontost

10. novembri õhtul toimus *Tartu College*'is Toronto eesti ühiskonna üks omalaadsemaid sündmusi — anti välja Adele, Adolf ja Aksel Toomi selle aasta muusikaauhind, järjekorras seitsmes. See on suurim väliseesti kultuuriauhindadest.

Tunnustuspreemia komitee liige **Kaljo Raid** avas piduliku sündmuse ja andis andmeid fondist, mis loodi 1989. a. Adele Toomi testamendi alusel, eesmärgiga kaheteistkümmel korral anda auhind eesti soost helikunstnikule, kes on oma loominguga saavutanud väljapaistvaid tulemusi ka väljaspool eesti ühiskonda.

Adele Toom oli sündinud Narvas 1905. a. ja suri 1987. a. Torontos. Ta oli suurte kultuurihuvidega, tuli Kanadasse Soome ja Rootsi kaudu, õpetas siin iluuisutamist ja balletti. Samaste kultuurihuvidega olid tema abikaasa Adolf ja selle vend Aksel, kes elas Prantsusmaal, tuli Kanadasse ja suri õnnetuse tõttu Ontarios.

K. Raidi sõnutsi ollakse tänulikud nendele eesti kultuuri edendamise eest sellise suure summaga. Esimene laureaat oli dirigent Neeme Järvi, möödunud aastal laulja Naan Põld. Fondil on ranged eeskirjad, millest ei saa mööda minna. Komitee liikmeilt on küsitud, et kuna preemia on suur, miks seda ei tükeldata? Naerusuul vabandas kõneleja, et auhinna saaja peab leppima suurema summaga. Komiteel on olnud raskusi, sest meil

○ Helen Tobias-Duesberg

on mitmeid võimekaid muusikuid, kes väärisksid seda. Aga see, kes preemia saab, on selle ka ära teeninud.

Minnes teema juurest kõrvale ütles ta, et mõtleme hetkeks kodumaale ja sealsele tragöödiale Läänemerel. Hukkunuid mälestati vaikselt palveseisakuga.

Kutsuti ette mälestusfondi hooldajad **Malle** ja **Manfred Kalm**, tunnustuspreemia komitee liikmed Tiina Mitt-Kreem ja Charles Kipper. Seejärel luges Manfred Kalm ette komitee otsuse määrata tänavune muusikaauhind — 14 000 dollarit — heliloojale Helen TOBIAS-DUESBERGILE, eesti helilooja Rudolf Tobiase tütrele. Malle Kalm andis osavõtjate tugeva aplausi saatel talle üle kimbu roose. Laureaat oli ilmselt hämmastunud ja liigutatud, öeldes, et muusika on selline kunst, millest midagi nähtavat järele ei jää, erinevalt näiteks skulptuurist. Ta meenutas õpiaega iseseisvusaegses Tallinna Konservatooriumis. Oma heliloomingus on ta katsunud hoida eesti stiili. Kaasmaalaste tunnustus teinud ta meele kuumaks ja keele tummaks.

Pianist **Tiina MITT-KREEM** esitas Artur Kapi "Sügise" ja Rudolf Tobiase "Sonatiini", tuues nii näite laureadi isa loomingust. Sopran Liina Purje-Lepik laulis C. Kiperi klaverisaatel Helene Tobias-Duesbergi "My Pretty Rose-tree" (William Blake), "Maarja kiituselaulu" ja "Tallekese" (Helmi Betlemi tõlge).

Tiina Mitt-Kreem esitas seejärel biograafilisi mõttekilde laureadist, alustades isiklikest kokkupuuteist. Kui ta katsus Tobias-Duesbergile oma mänguga imponeerida,

soovitas helilooja tal ise muusikat kirjutada ning abistas ühe pala loomisel. See sai nimeks "Largo", esiesitus oli Peetri kiriku orelil. Kahjuks on see jäänud tema ainsaks komponistitööks.

Seejärel andis T. Mitt-Kreem ülevaate H. Tobias-Duesbergi loomingust. Ta on kirjutanud mitmes laadis muusikainstrumentidele, kammermuusikat, orkestritööd, soolo- ja koorilaule, muusikat klaverile ja viiulile, muusikat klaverisonaad C-duuris 1944. aastast.

Laureaat sai oma muusikalise hariduse Tallinna Konservatooriumis, õppides prof. August Topmani juures orelit ja hiljem prof. Heino Elleri juures kompositsiooni ja jätkas õpinguid Berliini kõrgkoolis "Hochschule für Musik". Akadeemiliselt kuulub *Kopr! Fidentiasse*.

H. Tobias-Duesbergi helitööd on esitatud kontsertidel ja raadiosaateis Ameerika mitmesugustes muusikakeskustes ja -festivalidel, ka Euroopas. Tema koori- ja soololaule on ette kantud Eestis — raadios, kontserdisaalides ja kirikuis. Eesti Radio Segakoor ja Tallinna Kammerkoor valmistavad ette Helen Duesbergi "Requiem" laulmist 1995. aastal.

Ettenähtud tšello ja klaveri duetti täiendati Estonia Teatri ooperikontsertmeisteri Juhhan Schütziga trioksi Kaljo Raid (tšello), Charles Kipper (klaver), Juhhan Schütz (viul). See esitas helilooja "Kahe koraali" eelmängu.

Oli veel teinegi meeldiv üllatus: Estonia ooperilaulja **Mati Palm** laulis Mart Saare (K. E. Sõöt) "Mis see on?" ja eesti rahvaviisi Cyrillus Kreegi seades "Tule koju", klaveril saatis C. Kipper.

Lõppsonas luges **C. Kipper** ette tervituse laureadile endistelt koolikaaslastelt konservatooriumis. Alla oli kirjutanud Helmi Betlem-Alver. C. Kipper tänas kõiki esinejaid ja laureati ning meenutas tänutundes Adele, Adolf ja Aksel Toomi. Vaadates tulevikku ütles kõneleja, et ees on veel viis auhinnajagamist.

Helilooja Helen Tobias-Duesbergi töödest, kavalehtedest ja plakateist oli korraldatud näitus, samuti oli tehtud loetelu tema töödest.

Pidulikule osale järgnes kohvijoomine ja vestlus.

○ Toomide fondi hooldajad Malle ja Manfred Kalm.

Eesti kitarristikas on viimased 20 aastat olnud viljakaimad

11

Eesti koorimuusikatradsioonid ei vaja laiemalt tutvustamist, ent kuidas on lood kitarrimuusikaga?

Eesti kitarristika algus võiks olla ühes legendis, mille põhjal oli XIV sajandi algul külasthanud Tallinna pime lautmängija Saksamaalt Konrad Paumann ja õpetanud lautmängu kolmele noormehele, et need võiksid esineda linnarahva ja kaupmeestegildide pidudel. Legendile saaks tõestust, kui oleks võimalik leida Tallinna arhiividest lautotabulatuurid.

Amatöörkitarrimängu on Eestis aga kindlasti harrastatud XIX sajandi algusest peale ja põhiliseks mänguriistaks oli nn. vene häälestuses 7-keelne kitarr. 1806. a. asus Eestisse elama esimene Venemaal ilmunud 7-keelse kitarril kooli autor tšehh INGAC GELD. Vene kitarrimängiti Eestis kuni II Maailmasõja alguseni välja ja mäletan oma vanaonugi pildil Eesti sõjaväe ratsa-väemundris, 7-keelne kitarr käes. Eestis oli siis samuti palju 7-keelseid kitarrid valmistavaid meistreid. Neist tuntuima — AUGUST KRISTALI — pille (sic.) müüdi edukalt ka Lääne-Euroopas.

Pärast sõda 60-ndatel aastatel ilmus uus põlvkond kitarrimängijaid, kes huvitus juba 6-keelsest klassikalisest — s. t. hispaania häälestuses kitarrist. Nimetaksin mõningaid kitarrientusiaste: Uno Loop, Uno Elts, Vallo Järvi ja Emil Laansoo. Uno Loop kirjutas juba 1964. a. ka esimese universaalse 6-keelse kitarril õpiku, mis oli süntees estraadikitarril ja klassikalise kitarril mängutehnikast.

Klassikalise kitarril areng jõudis uuele tasandile 1974. a., kui Eestisse — Pärnusse — asus elama Leningradi tuntud kitarripedagoog ja pillimeister IGOR KLIMENKOV oma kitarristist hispaania verd abikaasa Irena Klimenkovaga. Maestro I. Klimenkov oli olnud põhiliselt argentiinlanna Maria Luisa visitõpilane ja palju tunde võtnud ka Prantsuse kitarristi Alexandre Lagoya ja Venetsueela virtuoosi Alirio Diaz

juures. Situatsioon oli küps selleks, et 1975. a. avada direktori Aime Tampere soosingul G. Otsa nim. Muusikakoolis klassikalise kitarreriala. Esimene Eesti kitarristide kitarriohtu toimus 1975. a. oktoobris Kiek in de Kōk'is. See tõi tookord kokku kuulajaskonna, mis ei mahtunud saali.

Sellest ajast peale on viimase 20 aasta jooksul Eesti heliloojad kirjutanud kitarril kammermuusikat. Sellest tooks esile duo esikteose A. Põldmäe sonatiini altföödile ja kitarrile (1976), E. Mägi "Cantuse", "Processuse" viiulile ja kitarrile, L. Sumera pala "B.B.B.-le" (B.-B. Baggerile) ja ta sõbrale (J. Ōun) flöödile ja kitarrile ning E.-S. Tüüri ja R. Kangro duod tšellole ja kitarrile.

Ansambli "Camerata Tallinn" jaoks on meie heliloojad kirjutanud mitu test flöödile, viiulile ja kitarrile (esijoones P. Vähi, S.-E. Tüüri, R. Eespere, R. Kangro trio). Vokaal-kammermuusikast kitarriga on saanud tuntuks E. Mägi "Põllulaulmine", "Maarjamaa sõnajalg", E. Tambergi "Õõ laulud" ja O. Sau "Keskaja laulud" ning muidugi K. Singi monumentaalsükli: 1,5 tunni pikkune "Sünni ja surma laulud" mezzole, kahele flöödile, kitarrile ja tšellole ning "Aastaajad" J. Liivi tekstidele mezzole, flöödile, harfile, kitarrile ja tšellole. Kitarrile kirjutatud vähesest soolomuusikast mainiksin esikteosena L. Veevo 1978. a. kirjutatud "Eksrompti". A. Põldmäe veidi hiljem loodud "Prelüüdi", E. Mägi "Valsi variatsioonidega" ja A. Marguste omapärast tsükli soolokitarrile "Kitarrilood".

Eesti noortest heliloojatest on olnud eriti kitarrilembeline Tõnu Kõrvits — duoteosed kahele kitarrile ning klaverile ja kitarrile. Lisaks on ta aidanud kaasa, et kitarrirepertuaarist rääkides võime uhked olla oma kitarrikonserdite üle, mida on Eesti muusikas lausa rikkalikult — tervelt 4, tema teose kõrval veel J. Räätsa ja P. Vähi omad ning R.

Kangro topeltkontsert tšellole ja kitarrile.

Seega on 20 aasta vältel Eesti kitarristidel kogunenud heliloomingut, mida orkestriga mängida. Puudus on soolomuusikast ja pedagoogilisest repertuaarist kitarrile. On muidugi selge, et tundmata instrumendi spetsiifikaat on väga raske kirjutada soolomuusikat kitarrile. Seda väitis juba eelmisel sajandil H. Berlioz.

Hooajal 1993/1994 moodustati ja asus tegutsema Eesti Kitarriselts. See ühendab paljud kitarristid üle Eesti. Nii on loodud soodne olukord kitarril-älase informatsiooni vahendamiseks ja kitarristide ühtseteks tegutsemisteks muusikarindel. Oma seltsi loomisega seonduv ka viimase poolaastal toimunud noorte kitarristide kontserdisari Teatri- ja Muusikamuuseumis ning 5-tunnine kitarrimuusika maratonkontsert märtsis Tallinnas, kus esinesid kitarrioõppurid üle Eesti. Seega ei tunneta kitarristid end nüüd üksikuina, nii nagu oli 70-ndatel aastatel. Pigem on kitarristika hetkeseis Maarjamaal väga lootustandev. Positiivne moment on veel see, et nii Euroopas kui Ameerikas on praegu kasvamas klassikalise kitarril populaarsus (nii nagu see oli ka eelmise sajandi lõpul) ning tasapisi hakkab see ka Eestisse üle kanduma.

Soodus tegur on samuti, et praegu, erinevalt ajast 20 aastat tagasi, on paljudes muusikakoolides võimalik õppida kitarrimängu. Tallinna selle ala koolide kõrval on kitarriklassid Tartu, Pärnu, Haapsalu, Narva, Jõhvi, Paide, Valga, Kuresaare, Otepää jt. muusikakoolis ning ka Pärnus Humanitaargümnaasiumis ja Tartu H. Elleri nim. Muusikakoolis. G. Otsa kooli kõrval saab nüüd kitarril õppida ka Tallinna Muusikakeskkoolis. Tallinna Konservatooriumisse ehk nüüdsesse Eesti Muusikaakadeemiasse jõudis klassikaline kitarr 1990. a. tänu toleageelsele rektorile Venno Laulule. Sel aastal lõpetab Akadeemia esimene kõrgharidusega kitarrist —

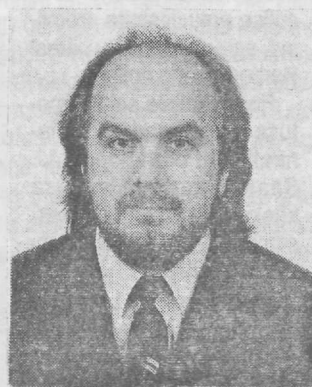
nüüdne Tartu H. Elleri Muusikakooli õpetaja KULDAR KUDU ja aasta pärast veel Pärnu Humanitaargümnaasiumi kitarrioõpetaja PEE-TER PRINTS. See tuleb Eesti kitarristika ajalooline hetk, mis jõuab kätte Põhjamaadega võrreldes paar-kümmend aastat hilinenult.

Sajandi lõpuni on 6 aastat aega ja tahaks väga loota, et veel enne seda võime kõnelda Eesti klassikalise kitarrimängijate saavutustest rahvusvahelisel areenil.

Enne selle unistuse täitumist kutsume aga kitarrimuusikasõpru Eesti Kitarriseltsi (EKS) kontserdite seriaalile, mis toimuvad 15. XII, 20. I, 17. II, 24. III, 21. IV ja 12. V kell 16.00 Teatri- ja Muusikamuuseumis Tallinnas. Detsembris on seal Tallinna muusikakoolide õpilaste jõulukontsert, jaanuaris esinevad G. Otsa nim. kitarrisolistid. Soolodebüüdiga astuvad publiku ette noored kitarristid Meelis Milli (EMA) ja Indrek Pajus (G. Otsa MK) ning kitarrisolist Ilari Iivonen Soomest.

7. aprillil 1995 kutsuv EKS publikut kaasa elama kitarrioõppurite võistumängimisele Harku lossi. 8. aprillil toimub kell 11—16.30 samas kitarrimuusika maratonkontsert, esinemas Jussi-Pekka Rannamäki kitarriorkester Helsingi ja kitarril võistumängimise võitjad.

H. Mätlik,
EMA kitarrioõppejõud

Muusikud alustavad ääremaade ründamist

On absoluutselt selge, et kui muusik saab oma hooliga ette valmistatud kavaga kõige rohkem kaks korda esineda, on see eesti muusikutest kunstnikkonna jõudude raiskamine. Oleks loomulik, et interpreet võiks, kui ta tahaks, teha turnee mööda Eestit, saaks rahuldada normaalsel teel oma loojavajadusi, röömustada paljusid kuulajaid, olla osakeseks üle-eestilises aktiivses kultuurielus. Paraku Eesti Kontserti, meie praegust võimsaimat kontsertide organiseerijat, muusikaelu toetamine Tallinnast eemal eriti ei huvita. Ja ega üks ja ainumas organisatsioon kõike jõudma peagi.

Seega on meil suur ja söötis põld, mis seni oodanud harjaid. Õnneks tärkav kapitalism tühja kohta ei saali.

Kuna pealinna kontserdielu on juba üsna täis, siis — järelikult — tuleb alustada ääremaade vallutamist. Kes ees, selle edumaa on hiljem juba raske olematuks teha.

Niisiis, tähelepanu! Noor dirigent Mati Põdra on koos EMA kammerorkestriga algatanud uue kontserdisarja *Noorteaken*. Esialgu on kindlaks määratud neli kava, millega esinetakse Jõhvi Teatrimajas, Pärnu Vanalinna Põhikoolis, Tõrva Kammerisaalis, Tallinna Mustpeade Maja Valges saalis. Need siin nimetatud kontsertide kohad ja kavade arv on organiseerijate sõnul miinimumprogramm. Sponsorid, kutsuge initsiatiivikas dirigent ja orkester ka oma kodukohta! Nagu lau-

sus projekti tutvustavas infotunnis Mati Põdra: "Sponsorihade toel on kõik võimalik."

Ollakse huvitatud võimalikult paljudest pakkumisest nii orkestrile kui ka ansamblitele, sest käesoleva hooaja edukusest sõltub, kas ja kuidas suudab Noorteaken jätkata ka järgmis(t)el aasta(te)l.

Esimesed kontserdid on juba 9., 10. ja 11. detsembril. Loodetakse, et muusikahuvilised ei pelga vaeva ja sõidavad ka kaugemalt kohale.

Virge Joamets

NAD TAHTSID SAADA MUUSIKUIKS

(Algus "ML" nr. 9/10)

Luuletav lend

Ühe hirmpalava suvepäeva tsipa jahedamal õhtul ajasin juttu **Anu** ja **Toivo Nahkuriga** ning **Sirje** ja **Heino Paliale**g Vääna-Jõesuus — meie kolme suvilad on seakandis kenasti lähestikku. Nende pajatustele lisandub **Marje Lohuaru** ja klassijuhataja **Jüri Plingi** öeldu.

Sissejuhatajateks meenutati, et 1963. põlvnõud kuigi kerge komplekteerida VIII klassi, ja et vastu võeti kaunis keskpärane kontingent. Seda arvamust kinnitab peaaegu 50%—line väljalangevus — järele jäi vaid 13 alustanud! Neistki neli ei jätanud konservatooriumis.

Anu Elme-Nahkur oli kaua kahelnud, kas tulla MKK—sse koorijuhtimist või minna Tallinna Muusikakooli klaverit õppima. Ta oli juba paberid esimesest välja võtnud, aga M. Sarv lausa sundis jääma. Kõikumine kahe eriala vahel jätkus IX klassi lõpuni, siis sai Anust tema poolt väga hinnatud Virve Lippuse õpilane.

Toivo Nahkur tuli Rakverest, mis Porkunis sündinud näis juba suurlinnana. Aga soov edasi õppida ja just B. Luki juures — seda oma andekaima kasvandiku otsust toetas innukalt ka lastemuusikakooli klaveriõpetaja C. Roi — viis Toivo Tallinna, MKK sisseastumiseksamitele.

Sirje Teearu-Paliale avastas uudse õppimisvõimaluse ajalehe vahendusel, läks küll erilise entusiasmita proovima, aga oli paari kuu pärast Herbert Laane õpilane.

Heino Paliale sai algõpetuse laia silmaringiga, fannaatiliselt pedagoogilt Ü. Saarelt, kes viis ta lausa käekõrval sisseastumiseksamitele. Heinost tuli V. Lippuse õpilane.

Marje Herne-Lohuaru keelitas jätkama MKK—s tema õpetaja Tallinna LMK—s D. Rõbak. Mittemuusikutest vanematele oli otsustamisel motivatsiooniks täieliku keskkooli saamine kui tagatis astumiseks igasse kõrgkooli. Marje õpetajaks sai väga hea muusik ja ergas pedagoog Hilja Olm.

Klassijuhatajaist

Kaks esimest aastat juhatas seda klassi **Jüri Plink**. Lapsed armastasid ja austasid tema entusiasmi, matkavaimustust ja

kambajõlust koolivälistel üritustel. J. Plink aga hoidis—hellitas neid ilmselt hulga rohkem kui eelmisi ja järgnevaid lende.

Kui XI klassis tekkisid tõsised probleemid üldainetega, kutsus Plink õpilased Lohusalü "rääkima merele ja metsale oma muredest". Teine keskkond aitas lahenduste leidmisele tulemuslikult kaasa, mis sest, et piirivalve arreteeris "kahtlase bande" ja Plingil tuli oma direktorlust varjates midagi segast kokku jahuda. Siis oli III lennu klassijuhatajaks juba Leili Kalevik, seadus ei lubanud J. Plingil pidada kahte juhtivat ametit.

Muide, see muudatus kuutsus esile lennu "ajaloo" ainsa skandaali. Õppeosakonna uksele kinnitati reedel proklamatsioon ja mindi Harjumäele asja arutama. Kui esmaspäeval jälle kooli tuldi, ei ilmunud kättemaksmis klassi ükski õpetaja. Lament oli võimas, haarates kaasa ka vaesed lapsevanemad, aga kõige kummalisem — suurimaks süüdlaseks jäi Paul Oja, kes ainsana tol õnetul reedel klassis istus.

M. Lohuaru: "Mina tundsin omal nahal meile kõigile määratud karistust — keeldu esineda "Estonia" kontserdisaalis. Mul oli selleks ette valmistatud palad Prokofjevi süüdist "Romeo ja Julia", aga lavale ma ei pääsenud."

**Kõik plikad püha vihaga
siis heltsid ühte mest
ja kohe plaane hauduma,**

kuis näidata protesti.

"Las mõistab õppeosakond, kui musti pluuse märkab, et Plinki leinab ühiskond" — üks tüdruk äkki ärkas.

Kuid teine kohe seletab:

"Ei, sõbrad, nii ei lähe, see Jüri Plinki rõõmustab, ma kardan, liiga vähe."

Klass lõpuks otsustaski nii, et teisel päeval kooli ei tule mitte kedagi, sest Jüri meist ei hooli.

Uut klassijuhatajat ei püütudki omaks võtta, justkui oleks tema süüdi eelkäija lahukumises.

T. Nahkur: "Mulle Kalevik meeldis oma nõudmisega täita päevik korralikult. Nii kirjutasingi esmaspäevale: matas ülesanded 1, 2, 3, teisipäevale: estas lug. lk. 4 ja 5, ajaloo peatükid 6 ja 7 jne. Muidugi ei vastanud see enamasti tegelikkusele, aga korraldus oli täidetud!"

Päevikusse nõuti ka puudumistõendeid, neid "tervislikke ja koduseid põhjusi", mis nii kombekalt varjasid harjutamistunde.

Uskumatuna kõlab väide, et sellele lennule ei kirjutatud märkusi ega väljastatud käskkirju!

H. Paliale: "Olime ilmselt talitsetumad,

○ III lend abiturientide tutipeol.

Vasakult I reas Aet Särgepp, Maie Kivilo, klassijuhataja Leili Kalevik, direktor Jüri Plink, Marje Herne, Virve Pöder, Rein Alango, II reas Toivo Nahkur, Anu Helme, Aime Keerdo, Ann Nordmann ja Sirje Teearu, III reas Allar Kaasik, Heino Paliale, Rein Sagar ja Paul Oja.

lihtsalt korralikud kodanikud, kes lollusi ei teinud."

Jüri Plink arvas nii

"Olin äsja lõpetanud konservatooriumi ja täis ideid, innukust, tarmu teha kõike teisiti, kui koges minu põlvkond. Hoogu juurde sain oma kolleegidelt: teravapilguliselt õppealajuhatajalt Maret Sarvelt, kõiki innustavalt Helju Taugilt, esimeselt koolijuhatajalt, entusiastlikult Ulo Bergmannilt. Ja ka lapsevanematelt, kes arusaavalt suhtusid meie ettevõtmistesse. Oli meeldiv kogeda, et töökaaslaste toekspidamised koolielu muutmise vallas kattusid täielikult minu omadega ja kogu energia läks uute ideede elluviimisele. Jõudu tegutsemiseks andsid ka I lennu hiilgus ja sära ning II lennu töökus.

Meenub esimene lastevanemate koosolek, kus püüdsin klassijuhatajana selgitada oma kasvatuslikke mõtteid. Ütlesin, et kõik nende lapsed on ISIKSUSED. Pärast hetkelist vaikust nägin vanemate silmis mõistvat ja heakskiitvat sädet.

Esimese kolme aastaga tekkis tore oma-kooli-tunne ja -hingus, mida kandsid endas nii õpetajad kui õpilased.

III lennu eripäraks, võrreldes kahe eelmisega, oli vanuseline ühtsus. Nendega kinnistus kooli pikaajaline matkatraditsioon — jaanipäevarännak ja suusalaager. Igal klassil tuli suvel koostada oma marsruut nii, et jaanipäeval kohtuti mõnes kaunis Eestimaa paigas. Lõkke ääres nimetati klassid aasta vanemaks: kaheksandikud üheksandikeks, need omakorda kümnendikeks ja kümnes lõpuklassiks. Matkati peamiselt jalgsi, vahel ka pöidlaküüdiga. Suusalaager oli heaks lõõgastuseks enne kevadisi jõupingutusi. Nendes ettevõtmistes ilmnisid õpilaste paljud võimed ja väärtused, mis igapäevases koolielus jäid märkamatuiks. Juhtus ka nii, et mõnest üritusest ei jõudnudki ma osa saama — klass elas oma põnevat, mitmekülgset elu, mille üle tundsin suurt rõõmu ja rahuldust."

Õpetajaist

meenutati eriti soojade sõnadega elutarka ja asjatundlikku **M. Sarve**, kes laskis

H. Taugi suureks plussiks peeti muusikaliteratuuri seostamist vastava ajastu kunsti ja kirjandusega. Pealegi oskas ta õigesti läheneda 15—16-aastaste romantilistele hingedele, innustamaks neid kuulama muusikat südamega. Kuigi Taugi loenguid oli peaaegu võimatu konspekteerida, jäi nende tundide põnevalt esitatud tekstist kõik hästi meelde.

A. Nahkur: "Ka saateklassi tundides oli Helju Tauk võrratu. Ta kinnitas meile alati, et mängimiseks antu on maailma parim repertuaar!"

H. Taugi rinna najale mindi muide välja nutma Plingi kaotamise valu ja saadi lohutust: "See on küll suur kaotus, aga elus on kindlasti ees veel palju suuremaid kaotusi!"

Ulo Bergmannis peitus ammendamatu valmidus jännata oma erialaõpilastega ka

○ Kontrabassitari Marje Hernet saadab kitarrist(l) Toivo Peäske I lennust... või vastupidi.

väljaspool koolimaja: käia vastastikku külas, korraldada väljasõite, organiseerida vähipüüke jne. jne.

Reaalainete õpetajatest peeti eriti värvikaiks **Leonhard Kukatsit** ja **Hillar Alnomäed**.

A. Nahkur: "Käisime kümnekesi Kukatsi "Volgaga" Alumäe ja Taugi pool mardisante jooksmas. Tänaeni on mees tema põnevad pajatused noorpõlveseiklustest kaunite tütarlastega. Aga eks ta kahjustas ka meie närvirakke oma ajalisel täpselt piiritletud väikkontrollidega... See kurikuulus definitsioonide-märkmik olevat tal tänapäevani kasutusel!"

Õppealajuhatajana oli Ainomäe üks kooli alustugesid ja alati südamega meie asju ajamas. Ainomäe mängis ju ka väiksel trompetil ja hankis bussipargi orkestrandina sealt meile vajadusel sõiduvahendi."

Keelteõpe oli sellelegi lennule mureallikas.

M. Lohuaru: "Keele omandamise vaenu-likust programmist hoolimata võinuksid keeleõpetajad olla oma töös iseseisvamad ja entusiastlikumad. Ja inglise keelt poleks tohtinud lasta kõrvalt ära vajuda."

Keelte õppimise stiimul oli praegusega võrreldes kaunis tilluke.

Kokkuvõttes oldi siiski ühel meelel, et kontakt õpetajatega püsis enamasti vahetuna, sellega harjuti kui enesestmõistetava suhtlustasandiga. Ja kui keskkooli-aastail tunnetati justkui "alamkursuslastena" tugevat seotust konsi tudengite ja pedagoogidega, hämmastuti tegelikeks üliõpilasteks saanuina sealse hulga reserveerituma õhkkonna üle.

Õpilastest

Rein Alangot peeti klassi geeniusseks ja tema teisest lennust väljalangemist harmoonia "2" tõttu põhjendati tal vahel ilmnenud võimetusega "saada sõna suust". Rein oli ühtmoodi võimekas nii viiulil kui klaveril — oma sõnutsi polnud ta küll mõnel päeval

viulit kätte võtnud, kuid klaverimänguta ei möödunud ühtki päeva.

H. Paliale: "Korraldasime kord kromaatilise heliredeli kiirusvõistluse pianistidele, aga viiulipilane Rein tuli esimeseks!"

S. Paliale mäletab ka Reinu kompositsioone, eriti üht ilusat laulu käpikutest.

Paraku oli Rein Alangole antud eluks vähe aega.

Toivo Nahkur väidab end omapead kõndijaks, kes ei sallinud mingit juhtimist. Selle väite valguses on üllatav Toivo ja Anu abieluline, sest just Anu oli klassi kõige juhtivam ja kamandavam tüdruk.

Toivo kippus nädalalõppudel ikka koju, sest Lauristini tänava tillukeses viie välisseinaga (!) üüripugerikus polnud kuigi mõnu puhkepäevi veeta. Muide, sealt kiviviske kauguselt oskas ta alailma hiljaks jääda, isegi erialatundi! Seepeale imestas B. Lukk: "Mina, professor, olen täpselt kohal, aga sina, õpilane, jääd hiljaks?"

Toivo tegi mehemoodi tööd, paraku ei tulnud tunnis mõni asi ikkagi välja. Kui siis veel klass Riia konsi tudengeid pungil täis, nautimas prof. Luki hiilgavat tööd, siis Toivo toimetulematust kõigi nõudmistega impulsiivse ja äkilise maestro endast täiesti välja.

M. Lohuaru: "Anu oli meist kõigest täiskasvanulikum, asjalik ja võimekas organisator. Eks seetõttu pandi tema õlgadele rohkesti ühiskondlikke ülesandeid. Anu suutis olla igas olukorras sõbralikult abivalmis ja mitte ainult minu kui pinginaabri suhtes. Tema mitmekülgsed eeldused võimaldanuks edukalt toime tulla ka mitmel muul alal, kuid kahtlemata on valitud tee õigeim."

Marje hoidus rohkem omaette ja vältis õrnukeste-haprana enamasti ka matkaleminekut. Kes oleks võinud arvata, et temast saab kunagi EMA prorektor. Marje käis alati riides valitult ja vallutas oma kenadusega nii kolmanda kui teise lennu noormeeste südameid. Heinol tuli kord Marjega ühist koduteed astudes kokku puutuda kogunisti tülika kavaleriga...

A. Nahkur: "Mare mängis väga hästi, ta oli juba siis hea maitsesega peen muusik, pealegi saanud ju lastekoolist suurepärase algõpetuse."

Alar Kaasikut sidus Toivoga kogu kooliaja nii ühine pink kui ühised muusikaalsed põhimõtted. Toivo hindas kõrgeks Alari tarkust ja tšelloalaseid võimeid. Alar oli fanaatiline harjutaja. Tegelikult avaldus see fanatism kõiges, mida ta tegi, ka maailma-vaatelistes tõekspidamistes.

Paul Oja — üks "tõsise muusika reet-jaist" oli mitmekülgsete huvidega ja väga kirjandusandeline. Tema sepiõpetatud ongi lõbusad vermalvärsid, mida aeg-ajalt tsiteerim.

Sihikindlat Sirjet mäletab ta abikaasa Heino alailma kellegagi vaidlemas ja oma õigust taga nõudmas. Nad leidsid teineteist juba koolipõlves ja "süüdistavad" selles koosmusitsemisest kammeransambelis. H. Taak oli nendega väga rahul: ansamblihind olid alati kõrgemad kui erialas.

H. Paliale: "Mind lummas Toivo pühendumine. Minus seda kahjuks polnud. Miks mind muidu kord eriala tunnistusel hinnati "kahega" — küllap olin väga vähe usin! Mäletan, kuidas sogasin üht Sostakoviitši fuugit nii, et kaasõpilased lahkusid kontserdilt nimeka komponisti loometöös tõsiselt petunuina. Mulle meeldis tegutseda rock-bändides "Helios" ja "Toomapojad" ning lugeda raamatuid.

Muide "luuletasin" Pauli abiga ka ühe rahvalaulu — mõni katkend sellest.

"Kui mina hakkam õppimaie
oma peada piinamale,
tarkust turskelt tuupimaie,

...
Siis saab minust tarka meesi,
kes on nobe nuputama,
ajalugu arendama,
bioloogiat parandama.

...
Ja kui päris hästi läheb
siis ehk kogemata kombel
õpin klahve kolkimaie,
klaverida klimberdama,
haamreid keeltele hüpitama."

Kolmas lend

III lend elas oma elu üsna omapäi. Tema pärast oli üks kunku E. Kapi klassi kõrval, selle võit ei loovutatud ühelegi "võõrale".

○ Matkarühm joondul

Vasakult Lilian Semper, Aet, Sirje, Aime, Anu, Paul, Heino, Jüri Plink.

Väljatöötatud oli ka spetsiaalne "einestamissüsteem": korrapidaja kogus aegsasti soovid kokku ja tõi kõik üles klassi. Sünnipäevade juurde kuulus alati suur kreemitort.

Traditsiooniliselt korraldasid nääripeo 11. klassi õpilased, nende oma Pritsimaja saalis moodus väga lustilisel.

Nüüd terve keskkool pritsus slisse võttis platsid,

sest nääripidu teha oli kõigi soov.

**Kes dekoreerisid, kes morsilauda kat-
sid**

**ja ülal pööningul käis hoogsalt pundi
proov.**

...

**Me hoolsalt lubasime saali puhtaks
teha,**

et õppeosakond ei muutuks rahutuks.

**Kontrolliv pilk: "Te vaadake mul, sind-
rinahad!..."**

ja sulgus Plingi järel uks.

...

Aga pidu oli maru.

Kuidas — ei saand keegi aru

— saabus hommik salaja.

Lõpuks kolmteist jokkis matsi

läksid üle Võidu platsi

"Drang nach Astronomia"*)

*) Astronoomia tundi.

Klassiõhtute korraldamiseks kasutati samuti vahetevahel Pritsimaja saali, kuid ka vanemate suvilaid Mähel, Vääna-Jõesuus, Lohusalus. Alkoholi seal ei pruugitud, kui, siis äärmiselt mõõdukalt, äärmiselt lahjat — näiteks koduveini Semperite suvilas. Kord, kui poisid olid kergemeelselt ostnud mahla tempimiseks pudeli viina, kallased tüdrukud selle sügavalt solvunuina sealsamas tühjaks. Ka suitsetamisest ei peetud lugu, mistõttu võis matkadel peremeeste hirmu alati ausalt summutanult kobida lõbima.

Võib arvata, et komsomoli astumine ker-
kis päevakorda sellelgi lennul — nad ei keeldunud teadlikult, pigem vajadusest protestida sunni vastu. Anul jäid seetõttu kuulmata Praha Kevade kontserdid...

Mälestusotsi kokku tõmmates toonitati MKK soodsat õhkkonda iseolemise kujunemisel, millele aitas kõige rohkem kaasa õpilaste käsitlemine isiksustena, nende individuaalsuse tunnustamine. Oldi ka veendunud, et nelja aastaga sõlmitud omavahelised sidemed olid osutunud erakordselt tugevaks ja püsivaiks ega olnud võrreldavadki üliõpilastena tekkinutega.

(Järgneb)

Kui õpilasel pole õpetajaga klappi

Kui klaverit õppiv soomlanna Ritva Sjöstedt oli 17-aastane, lakkas ülemängimisest töötamast ta parema käe väike sõrm. Pärast mitmeid ebaõnnestumisi saadi operatsiooniga sõrm küll enam-vähem korda, kuid mäng ei tulnud nõudliku, aga oma õpilase iseärasusi mitteamestava, teda frusteeriva ja solvava professori käe all hästi välja. Sibelius Akadeemia lõpetas ta 1989. a. küll edukalt, kodumaal elu siiski ei laabunud.

R. Sjöstedt sõitis ära Münchenisse ja saavutas sealse kogenud klaveripedagoogi Klaus Schildegaga hea kontakti. Mäng hakkas minema ning temast tuli Lõuna-Saksamaa nimekas pianist. Oma kodumaal oli ta aga peaaegu tundmatu kuni käesoleva suveni, kui teated tema edust välismaal jõudsid ka Soome ajakirjandusse.

Kulmukas trompetimängija armastab tantsida tangot

Kirju ja põneva elulooga muusikuid on palju. Üks nendest on kindlasti **Kaarel Tuberik**, kellel täitub uue aasta veebruaris 76. eluaasta. Ikka rõõmus ja särasilmne härrasmees oli nõus "Muusikalehe" lugejatele oma elust üht-teist pajatama.

Trompetit mängima hakkas ta Tartu Poeglaste gümnaasiumis, kus oli tollal muusikaõpetajaks August Niiländer. Juba koolipoisina algas pillimehete. Algul kooliorkestris, hiljem Ferdinand Söödi estraadiorkestris koos Raimond Valgre ja Heino Avarsooga.

Pärast tormilisi ja raskeid aastaid kaugel Venemaal tuli Kaarel Tuberik Eestisse tagasi. 1955. a. lülitus ta küllalt sujuvalt Tartu muusikaelusse. Tantsumängud suveaias ja tantsuorkestri juhendamine aitasid kohaneda kodukohaga. 1960. aastal avanes kaugõppe võimalus H. Elleri nim. Tartu Muusikakoolis Juhan Kääramehe juures.

1964. a. tuli pakkumine Tallinnast. Ettepanekule asuda RAM-i direktoriks oli raske eitavalt vastata. Siin tuli kasuks Venemaal õpitu. Aastatel 1950—55 oli Kaarel Tuberik olnud tööl Kurgani oblasti kontserdibüroos. Organisaatorivõimeid on tal alati olnud.

"Nõukogude ajal aitasid mind mõnikord minu kulmud" — naerab Tuberik. "Nii mõnigi kord on mul õnnestunud korda ajada selliseid asju, mis tundusid lausa võimatud. On muidugi olnud ka olukordi, kus nad segasid. Olime RAM-iga kontsertreisil Jerevanis. Juhtusime Ernesaksaga rõdule. Meid vastuvõtnud tegelased pidasid kõnesid, kui äkki kostis saalist

üks vaimustunud naisehää: "Vaadake, Brežnev!" ja näitas sõrmega minu poole. Rahvas hakkas möllama, me panime Ernesaksaga kiiresti saalist minema.

Väga huvitav aeg oli siis, kui esindasin Filharmooniat Lõuna-Eestis. Mõistesse Lõuna-Eesti mahtus ka Pärnu ja tegelikult suurem osa Eestist.

Tööülesannete tõttu tutvusin paljude tuntud muusikutega. Eriti sõbrlikeks kujunesid suhted Emil Gilelsiga. Mäletan pikki vestlusi ja õhtusööke, kus rääkisime muusikast ja paljudest elunähtustest. Ta oli vaimukas ja julge inimene. Ma ei ole kunagi kartnud kuulsusi. Nad on samuti inimesed. Minu eesmärgiks oli tõsta esinejate

tuju, neid ergutada, aidata igati kaasa kontserdi õnnestumisele.

Nüüd on sellest ajast palju vett merre voolanud. Peate pensionipõlve ega kurvasta üldse, et ajad pole enam need.

Igal eluperioodil on omad võlud. Nüüd on mul aega oma äranägemise järgi. Kirjutan muusikat, külastan vanu sõpru. Hiljuti käisin vaatamas oma sünnikohta Tartumaal. Pilt oli masendav. Niipea ei tahaks sinna tagasi minna.

Kuidas on praegu olukord tantsumuusikaga?

Omal ajal oli hea muusika "Kännukukes". Nüüd peetakse tantsusalonge "Glorias". Rjabovi swing on mulle vastuvõetav. Tantsumuusika on täielikult tajutav vaid tantsupõrandal. Heameelega tantsin aeglast valssi, foksi, tangot. Stiilseid tantsuõhtuid on siiski vähe. Noored ei tunne enam stiili. Tulevikus asi ehk paraneb.

Muusika imettegevast jõust on palju räägitud, olgu see Orfeus või laulev revolutsioon. Kas trompeti mõju on teistest pillidest millegipoolest erinev?

Igale muusikule on oma pill kõige lähemal. Meenub üks juhtum, kui sattusin laevalt merre, kus kerges riietuses pidin hulpima kaks tundi. Viskasin seljast kõik üleliigse, kuid trompeti tõin välja. Trompetimängija, eriti esimene trompet, peab olema iseloomult läbilööja. Kui ta ei suuda enast maksma panna, ei saavuta ta ka oma positsiooni.

Kaarel Tuberikuga vestles
Marina Tamme

EESTIST

(Algus 6. lk.-l.)

Ei saa üle Läti piiri

Nagu helilooja Erkki-Sven Tüür teatas intervjuus "Hommikulehele", ei pääsenud ta Riiga kuulama oma "Requiem'i" esitust Läti Rahvusliku Sümfooniaorkestri poolt. Piirilt saadeti ta tagasi põhjendusega, et ta auto number on vana. Pärast kuulis ta orkestri dirigendilt Paul Mägililt, et vastuvõtt oli olnud hea.

Järvakad on solvunud saarlaste peale

Paide ja Kuressaare on sõpruslinnad, mis teineteist täiendavad — üks eesti mandriosa keskel, teine meres. Varasemate kultuurisidemete täiendamiseks sõitis Paide muusikaelu au ja uhkus — kammerkoor — varasema kokkuleppe kohaselt 11.—12. novembril Saaremaale kontserti andma ja oma sõpruskooriga kohtuma. Kuid miski polnud side osas töötanud. 19. novembri "Järva Teatajas" valatakse terve lehekülje ulatuses saarlaste peale välja pahameelt. Vastuvõttu, sh. sõpruskoori poolt, polnud. Kogu lugu meenutas aprillilalja, muid veidrusi sinna otsa. Kui kontserdil Kuressaare lossis oli vaid 5 inimest, lohutanud kohalik kultuurimaja direktor: "Aga selle eest võisite nautida meie saali head kõla."

Lühendatult tõi selle artikli ära ka Saaremaa leht.

Folkloorikoostöö Baltikum-Põhjala

2. kuni 4. detsembrini toimus Tallinnas seminar, milles osalesid nii Balti riikide folklooriorganisatsiooni "Baltica" kui Põhjamaade rahvakultuuride organisatsiooni "NORDLEK" esindajad. Seminari lõpul kirjutasid "NORDLEKI" president Lasse Svahnstrom ja "Baltica" president Ingrid Rüütel alla koostööprogrammile järgneva viieks aastaks.

Asjalik juubeliüritus

Eesti Heliloojate Liit tähistas 6. detsembril oma 70-aastaseks saamist tõsise küsimuse — noodikirjastamise — asjaliku arutamise. Parajasti olid kohal ühe Eesti heliloojate noote välismaal väljaandva kirjastuse "Edition 49" esindajad, kaasas näited oma toodangust. Pärast L. Sumera avasõna esines pikema eestikeelse ettekandega kuulus Karlsruhe kitarist B.—B. Bagger, seejärel ka dr. Hage (pikemalt refereerime neid ettekandeid "ML" — i järgmises numbris). V. Rumessen muretseb noodikirjastamise praeguse viletsa olukorra ja võimalike kurbade tagajärgede pärast Eestis ning rääkis, mis on kavandamisel olukorra leevendamiseks.

Piduikuma osa moodustas väike kontsert Heliloojate Liitu 70 aasta jooksu juhtinud A. Kapi, E. Kapi, B. Körveri, J. Räätsa ja L. Sumera helitöödest (millegipärast oli jäetud välja R. Päts). Selle esitasid U. Joller, T. Peäske ja N.—L. Sakkos. Ettekannete vahel jagasid oma tähelepanekuid ja mälestusi A. Hirvesoo ja H. Lepnurm.

Sünnipäevakontsert

Nõmme naiskoor tähistas kontserdiga oma dirigendi Ludvig Ehala 75. sünnipäeva. eriti suure aplausi pälvitsid dirigendi enda laulud. Klaveri taga istus dirigendi poeg Olev Ehala. Õnnitlejate hulgas olid Ingrid ja Arnold Rüütel.

"IGA PILL ON OMAETTE KORDUMATU LOOMING"

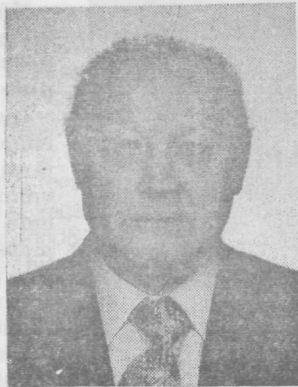
Oli raug argipäeva pärastlõuna ja Nõmme kandi tänavad inimtühjad. Pisut ekslemist aedadesse uppuvate tänavate labüridis ja käes otsitav maja oligi.

Tuba täitsid kaks suurt tiibklaverit. Peremees, eakas mees, tõstis ühelt klaverilt kaane ja asetaskäed klaverile. Märkas, et mehe kumbki käsi polnud päris terve. Helid kõlasid mahevalt ja vaikselt, nendes oli natuke nukrat nostalgiat ja midagi veel, mille tähendust teadis ainult mängija ise.

Artur Kurmet võttis käed klahvidelt ja libistas sõrmedega neist õrnalt üle. "See on kontsertklaver "Estonia", Bernsteini mudel. Nende hulgas on väga ilusa kõlaga pille, nagu see siin. Ta lihtsalt on väga tundeline. Sa võid mängida piano pianissimo, sa võid anda forte sisse, ta rõkatab sul käes. Teeb kõik, mis tahad," jutustab Artur Kurmet ja ta hääles oli väike kohmetu värelus. Justkui oleks ta rääkinud oma lapsest.

"Ma olen elukutselt klaverihäälestaja. Olen oma elu jooksul väga palju klavereid näinud. Nagu inimesed, nii on ka klaverid väga erinevad. Olgu see "Riga" pianino või kasvõi "Krasnõi Oktjabr". Ka nende juures võib leiduda väga toreda kõlaga pille. Ma olen suur improviseerija ja mind paneb mängima just see, et erinevatel pillidel on oma tämber. Nagu öeldakse, iga lind laulab oma noka järgi."

Artur Kurmet silitas mõtlikult klaveri poleeritud külge ja jätkas: "Selle kontsertklaveri sain ma võileivahinna eest — 500 rubla. Praegu maksavad sellised kümneid tuhandeid kroone. Aga see klaver oli täiesti mängukõlbmatu ja remontnivõrd suur, et konservatooriumil polnud võimalust lasta seda mängukorda teha. Nii sain ma ta endale. Toodi kohale, lammutasin täiesti lahti; kõik uued keeled peale, klaviatuur, uus kate. Viisin keelejooksud sirgemaks, tegin häälestamise nii mugavaks, et kui võtmega paned ta paika, siis ta ka istub seal. On klavereid, mida on ääretult raske häälestada. Peab olema väga hea ja suure praktika meister."

Vanameister tõstis kaane ka teiselt pillilt. Istus selle taha ja hakkas mängima. Need olid helged värelevad helid, nagu kevadehommiku sillerdus või mõtlik pilguheit oma lapsepõlve.

"Ma olen sündinud 1915. aastal. Minu isa ostis meie koju pianino kerenskite eest. 1932. aastal hakkasin õppima klaverite häälestamist. Mängu olin ma ise kuulumise järgi ära õppinud. Raasikul käis puhkpilliorkester, seal kuuldud valse ma mängima hakkasingi.

Kuidas tulite mõttele hakata tegelema nii keerulise alaga, nagu seda on klaverite häälestamine?

Oma isalt, kes mängis viiulit, olen ma pärinud ääretult täpse kuulumise. Meie klaverit Raasikul käis häälestamas konservatooriumi klaverihäälestaja August Pärra. Tema juures ma hakkasingi õppima. Kõigepealt tehti mulle selgeks, mis on tempereeritud klaver. Ma olin häälestanud kodus ise omast peast meie pilli, aga see läks ikka käest ära. Siis tuli August Pärra, pani käed klaverile ja küsis: "Kes on seda küll häälestanud?" Ütlesin, et mina. Siis hakkas ta kuulama: toonid puhtad, oktaavid puhtad, aga tempereerimata. Ma küsisin, mis see tempereerimine on?

"Kõik kvindid on vähendatud, kõik kvardid on suurendatud ja seal on väikesed õõtsed," ütles ta. Nii võetigi mul nagu kott peast. Minu onul oli hea harmoonium ja selle peal käisingi kuulamas neid tempereeritud õõtseid. Et kuidas need sekstid ja tertsid liiguvad. Siis ma hakkasin kohutava innuga tööle. Ma tegin kahe aastaga selle asja endale nii klaariks, kui üldse võib.

Käe väljatreenimine võttis mul neli–viis aastat, enne kui klaver hakkas ka hääles seima. Siin on virbel, keel on küljes ja mina keeran võtmega. Kui palju ma pean seda nihutama? See on kõvasti puu sees, ta paindub. Ma pean ta seisma panema nii, et ta jääks tasakaalu. Keel tõmbab 72 kg allapoole. Ma pean pingestama samapalju vastu. Siis püsib klaver hääles.

Kas klaverihäälestaja kuulumine peab olema hoopistükkis teine kui meil, tavalistel inimestel?

See peab olema tehniline kuulumine. Mitte absoluutne. Absoluutne kuulumine segab. Mul tuleb vanu klavereid häälestada veerand või pool tooni madalamalt. Ma ei saa kammertooni kasutada. Näiteks Enn Vörk oli absoluutse kuulumisega. Ja ta oli ääretult hädas klaveri häälestamisega.

Minuga on juhtunud üks kummaline lugu. Koolis ühel vahetunnil laskime tiigijälgi liugu. Ma kukkusin kuklaga vastu jääd nii, et kajas. Sellest ajast peale puudub mul muusikaline mälu. Aga mul on teine anne. Mul on oma muusika, mis voogab tund, kaks, kolm. Lausa poole ööni. Nõnda, et mu ajud on hirmsal kombel väsinud. Raputan pead, tahan lõpuks juba muusikast vabaneda. Hetke tunnengi tühjust. Aga ei! Üks noot hakkab jälle helisema, harmoonia jookseb juurde. Ja kui ma siis kümme korda niiviisi raban, saan ma lõpuks vabaks ja võin magama jääda."

Artur Kurmet hakkas jälle improviseerima. Seekord jooksid sõrmed mööda klahve kiiremini. Ka süngemaid noote lipas sisse. Kuid üldmulje oli ikkagi pärastlõunaseks helgeks.

"Ma ei ole suuteline oma muusikat kordama. Sellest on möödas umbes 15 aastat, kui ma häälestasin Kuusalu kiriku orelit. Kirikuõpetaja Roosmaal oli vana tiibklaver, millel oli osa haamreid puudu ja keeli katki. Ma tegin ka selle pilli korda ja häälestasin ära. See oli imeilusa tämbriga klaver. Vanade rauk-klaverite hulgas võib leiduda imelise häälega pille. Ma istusin selle klaveri taha ja hakkasin mängima. Lõpetada ei

saa kuidagi, sest ta lihtsalt laulab käes.

Ma märkas, et kirikuõpetaja läks saalist läbi oma kabinet- ti, mina mängisin edasi. Teisel päeval küsis õpetaja Roosmaa, kas ma olen huvitatud klaverimuusikast, kutsus mind oma tuppa kuulama. Ta pani mängima vana kohvermagnetofoni "Dnepr", kuhu oli kõnemekrofoniga lindistatud muusika.

Ma kuulasin: aboslutselt võõras muusika. Alles siis, kui õpetaja pööras lindile teise poole, meenus mulle, et ma olin oma improvisatsioonis kasutanud üht väikest fraasi "Rigolettost". Alles siis ma taipasin, et see olen mina, kes lindil mängib. See oli tõesti väga vaheldusrikas ja ükski fraas ei kordunud. Ning klaver oli lihtsalt võrratu. Pole tähtis, et klaver oleks uus. Kallite uute pillide hulgas leidub sääraseid pudrunuiasid, et ei taha käsi peale panna.

Kontsertklaveri "Estonia" saite vana mahakantud pillina, aga too teine siin?

"See on Saksa salongklaver. Ta on natuke väiksem kui kontsertklaver. Kui selle klaveri sain, oli ta täielik risuhunnik. Aga ma teadsin ta häält. Kui ma töötasin klaverivabrikus, siis oli meil väike tantsuorkester ja me käisime "Raku" klubis mängimas. Seesama klaver oli seal. Ma ütlesin oma vaimus niimoodi: "Kui ma selle klaveri saan, siis olen klaverimees." Kõik see tuligi mulle kätte. Klaver oli klubis läinud nii romuks, et sain ta 25 rubla eest. Koos transpordiga 75. Mahakantud jalad sain klaverivabrikust. 120 rubla tuli ostuhind kokku.

Ükskõik, milline firma klaveri teeb, ikkagi ei saa keegi selle pilli kohta midagi öelda enne, kui ta on lõplikult valmis, häälestatud ja tuleb pianist, paneb käed peale. Alles siis võib öelda, on see õnnestunud või mitte. Iga pill on omaette kordumatu looming.

Kahjuks ei ole mu käed terves. Mu peas on tohutult muusikat, aga ma ei saa oma sõrmedega seda välja tuua. Kui mul oleksid pianisti käed, siis lähaksin kontserdisaali ja annaksin oma improvisatsioonidest terve kontserdi."

Reet Made

Tähtsaim sündmus detsembris 1924 oli Eesti Akadeemilise Helikunstnikkude Seltsi asutamine. Esimene peakoosolek oli 13. detsembril (vt. lähemalt L. Sumera artiklis "ML-s" nr. 17/18, lk. 18. — Toim.).

7. detsembril oli liigutav kontsert-aktus "Estonia" kontserdisaalis. See oli pühendatud 1. detsembri kommunistliku mässu ohvritele. Kõnemeestena ütlesid oma kaaluka sõna Riigikogu esimees Jaan Tõnisson, Konstantin Päts, kindral Johan Unt jt. Kõiki kõnesid ühendas üks mõte: koondugem üksikutest lahkarvamistest hoolimata meile kõigile ühise ja kõige kallima vara — iseseisvuse — hoidmiseks! Aktuse algul, keskel ja lõpul olid muusikalised ettekanded Estonia Muusika Osakonna segakoorilt ja sümfooniaorkestrilt J. Aaviku ja R. Kulli juhatusel. Aktus avati kooriga Händeli oratooriumist "Simson": "Iisraeli Jumal, kuule meid! Oh päästa meid meie vaenlastest!" Kõlasid veel Karl August Hermann "Isamaa ilu hoieldes", Miina Härma "Veel kaitse, kange Kalev", Artur Kapi kantaat "Päikesele" jt. heliteosed.

"Estonia" kontserdisaalis esines 6. detsembril noorteühingu "Tungal" muusikaosakonna segakoor. Juhatas Tuudur Vettik. Pandi tähele, et naishääli oli kooris vähemaks jäänud, eriti kahju oli äraläinud tublidest sopranidest. Kuid meeshääled olid jõudu juurde saanud, eriti bassid rahuldasi oma täieliku kõlapildiga. Kuigi ettekanded selle kõrguseni ei küündinud kui Miina Härma austamisõhtul, laulis koor kõigiti hoogsalt ja mõjukalt. Eriti käis see Vettiku enda laulude "Vihm sajab" ja "Viimane lill" kohta. Toivo Kuula raskest "Päikesetõus" tuli aga ette vankumisi ning suures fugaatos oleks tahtnud ka intonatsiooni suhtes suuremat täpsust. Solistina esines sellel kontserdil tuntud headuses viiuldaja Alfred Pappmehl Sindingi "Ballaadid" ja Lemba "Armastuse poeemiga".

Karl Leinuse lauluselts esines uue nime — "Põhjala" — all. Koori meeshääled, eriti bassid, olid üsna hea kvaliteediga, kuid sopranid vajasisid veel paar kõrget häält juurde. Dirigendina saavutas paremaid tulemusi Karl Leinus, kuna teise, noorema taktiilõija H. Truusi juhatamises jäi soovida painduvust ja hoogsust. Suur ja mitmekesiselt kokku seatud kava, milles olid esindatud eesti, soome, itaalia ja vene helitööd, pakkus palju huvi ja võimaldas kooril saada publiku kiiduavalduste osaliseks.

Aastal 1924 viljeles ka Ülemaaline Eesti Noorsoo Ühendus tõsiselt klassikalist muusi-

"Vanemuise" lauljaid 20-ndail aastail

Elli Pöder - Roht

Ferdinand Pettai

Arnold Vismann

kat. 11. detsembril tuli ettekandele Haydni oratoorium "Loomine". Juhatas Verner Ne-rep. Kuigi see koor polnud veel nii kaugele arenenud, et seda ülesannet eeskujulikult täita, võis tunnistada tema kindla kooslauuga esitatut vastuvõetavaks. Väike saateorkester ei suutnud kohati "Estonia" kontserdisaali kõlaliselt täita. Solistid olid noored, alles arenemisjärgus lauljad, v. a. Karl Viitol.

Sooloõhtuga tuli kuulajate ette Aleksander Arder. Tema kontserdil olid kaastegevad mitu meie muusikailma kandvat jõudu eesotsas Benno Hanseni ja Theodor Lemba-ga. Ega siin üllatusi olnud — Arder laulis, nagu ikka, hästi. Vaid kõrgem register võinuks veel vabam olla ja repertuaari andnuks täiendada suuremate aariate ja uemate romanssidega.

"Estonias" andis ka detsembris tooni külalislaulja Soomest — Väino Sole. Unustamatu mulje jättis tema Canio Leoncavallo "Pajatsites" ja Turridu Mascagni "Talupoja aus". Kuidas esinesid meie lauljad? Santuzana tuli lavale Helmi Einer. Ta toetas oma temperamentset partnerit elava mänguga, laulus oleks aga tahtnud dramaatilisemates kohtades laiemat kantileeni. Tänamatust Alfio osast ei suutnud ka Karl Viitol midagi teha, sellevastu tuli tal "Pajatsites" Tonio osa hästi välja. Eriti hea oli aga tema "Proloog". Kenasti laulis ja graatsiaga tantsis Nedda osas Olga Mikk-Krull. Soovida jättis koor ja orkester — neil puudus tarvilik kindlus.

27. detsembril tuli "Vanemuises" lavale Heinrich Reinhardi operett "Üliõpilaspriintsess". Siin võis näha ehtsaid saksa korporante oma rituaalidega, professoreid ja isegi ühte naisdotsenti. Üliõpilaspriintsess oli aga tõeline priintsess — väike Göttingeni vürstiriigi 20-aastane noor valitsejanna, isemeelne ja täis unistusi. Operetis oli palju hea maitsega kirjutatud teksti ja palju nalja, tunded, kuid ilma sentimentaalsuset muusikat Viini opereti stiilis. Priintsess Margaretet kehastas "Vanemuise" primadonna Elli Pöder-Roht, prints Max oli Ferdinand Pettai, tähtsamate osatäitjate seas olid ka Karl Põlde ja Arnold Vismann. (1935. aastast Aarne Viisimaa).

Viljandi "Ugalas" tuli 7. detsembril välja Leo Falli kauni muusikaga operett "Dollariprintsess". Orkester jättis küll soovida, kuid rõõmu tegi, et Viljandis eksisteeris ülepea mingisugune orkester, pealegi lootusi äratades, et temast ükskord võiks saada hea orkester. Hääle poolest suutis rahuldada prl. Schneider, meeshääled olid aga ülimalt puudulikud, nagu auväärt näitejuht hr. Teetsov ise, kes ei suutnud üldse laulda. Etenduse ajal juhtus nii mõnigi viga, nagu ebaõigel ajal sisseasumised, sõnadega segimine jn. Sellest hoolimata suutis etendus rahuldada Viljandi vähenõudlikku publikut.

Mati Märtin

Mis mees oli Hendrik Krumm?

Mati Palm:

21. detsembril on Hendrik Krummi 60. sünniaastapäev. Minu idee teostuseks tuleb tema mälestuseks konkurss itaalia- ja ladinakeelsete laulude osas.

Meil on tegelikult olnud üldse 3 suurt lauljat: Kuusik, Ots, Krumm. Nii nagu maadlejad Lurich — Aberg — Hackenschmidt. Siis joon alla ja seejärel väga palju häid lauljaid.

Krumm oli seda väärt mees, et temast peakisid rääkima emotsionaalsed inimesed, kes teda hästi tundsid. Kõigepealt Urve Tauts, kes oli tema kõige lähem partner. Nad lõpetasid 1963. a. konservatooriumi ühel ajal, lõpuetenduseks "Carmen", tegid seejärel palju asju koos ja Urvel on Hendrikust rohkem mälestusi kui kellelgi teisel meist.

Meil oli palju ühiseid arusaamisi itaalia muusika osas.

Teiseks — tema professionaalsus oli silmapaistev. Me kõik teeme vigu. Kes oskab oma vigu parandada, pealegi kiiresti, on professionaal. Krumm oskas. Kui tal läks laval midagi halvasti, oli ta oma parematel aegadel võimeline end korrigeerima.

Tal olid väga head teoreetilised teadmised sellest, kuidas tenor peab laulma. Ma ei tea ühtegi juhtumit Krummi lavakarjääri jooksul, kus ta oleks ooperiosa vastu võtnud ning poleks olnud

tegelikult suuteline seda laulma. Ta teadis oma võimeid.

Kas ta jättis ka mõne pakutava rolli vastu võtmata?

Meil oli plaanis võtta kavva "Lohengrin". Algul ta arvas, et laulab, siis loobus. Ta teadis, et see ei ole tema roll. Seegi on professionaalsus.

Ta ei võtnud endale ülejöküivaid ülesandeid. Või kui ta siiski võttis, siis ta pingutas, et ka kõige raskemat ülesannet väärilt täita.

Meil on olnud andekamaid lauljaid. Võib-olla isegi säravamaid. Aga pole olnud nii visa lauljat, nii fanaatiliselt ausalt oma tehtavasse suhtuvat.

Ma olen ühel nõul Hans Miilbergi poolt ühes intervjuus öelduga, et pärast Krummi lahkumist meie hulgast pole meil enam niisugust keskpunkti, ka vaimses mõttes, kellele toetuda.

Kõigepealt oli selliseks keskseks kujukse Georg Ots. Julge oli tema kõrval olla. Eriti väljaspool Eestit, näiteks Moskvas 1972. a. gastrollide ajal. Tema tunnustatus, teisi nakatav rahu oli julgustav. Kui Georg Ots lahkus, jäid Kuusik ja Krumm. Nad olid raskekaaluised mehed. Nüüd pole ka enam neid.

Aga kuidas iseloomustaksite Krummi kui inimest?

Ta oli vastuoluline isik. Teda lahata on väga raske. Ühtepidi oli ta lihtne Saaremaa poiss. Maapoisilt lihtsus oli tal sees. Ta oli väga Arderi nägu — suurte, tugevate silmadega, selge vaatega. Ta võis olla äärmiselt sümpaatne — naerata, suure hingega.

ise Hendrikuga misansteenid ja kõik muud. Jäädi rahule.

"Carmenit" on meil tulnud Hendrikuga koos palju mängida, koguni kahes lavastuses. On juhtunud igasuguseid asju. Kord kaotas ta noa, millega ta pidi mind tapma, ja astus mu kleidisabale. Mina sosistasin: "Löö rusikaga selga!" Õnneks ei langenud prožektorit tuli mahakukkunud noale ja ta sai selle märkamatu kätte.

Meil oli Hendrikuga suur vastastikune usaldus, me mõistsime teineteist intuiitiivselt. See ei tähenda, et probleeme poleks olnud. Neid arutasime me nii teatris kui kodus — meie perekonnad on ikka tihedalt läbi käinud. Hendrik oli ka mu nüüd juba 18-aastase poja ristiisa.

Teine pool oli temas Itaalia tähelaulja väline efektsus. Ta võis öelda nii lollisti, nii mõtlematult oma kolleegidele. Ka minule. Mõni asi ei lähe kunagi meelest ära.

Need kaks poolust ei läinud temas sugugi kokku. Nende kahe pooluse vahel kõikudes oli tal kerge leida endale palju vastaseid, kas või vihvaaenlasigi. Mina, teades tema iseloomu, andsin talle andeks. Ka sellepärast, et me olime ühise asja, Itaalia ooperikooli, tõsiselt võetava ooperivokaali eest väljas. Nüüd on siin teistsugused koolkonnad, kes otsivad muid võimalusi.

Mulle on jutustatud, et Krumm mõjutas läbi partei Keskkomitee teiste muusikaga tegelevate asutuste tööd. Kas see, kui on tõsi, kuulub Teie arvates ka tema vastuolulise iseloomu juurde?

Ta oli meil mõnda aega parteisekretär. Ta lootis, et nii saab ta võidelda Itaalia ooperi, suure ooperi heaks, pidurdada teatri muu juhtkonna kaldumist teisele teele. Aga sekretärina ei saanud ta teha mitte midagi — pärast oli ta kogu aeg Eestist ära.

Parteilises liinis võis ta öelda midagi kellegi vastu, seejuures teravalt ja otsekohele. Ta käitus oma parema äranägemise järgi ja võis teha vigu. Kes meist neid pole teinud? Ma näen ju küll, mil palju meil on argu vendi, kes mitte midagi mitte kunagi otse ei ütle, kes nügivad nurga taga. Mitte üheski situatsioonis pole neist kasu.

Krumm polnud nende meeste hulgast, kes oleks püssi põosasse visanud, kuhugi ära pugenud. Ta ei olnud argade killast.

Oma elu lõpus jõudis Hendrik teha ka ise ühe lavastuse — "Maskiballi". Mul tuli jällegi esineda seal samas osas, mida olin varem mänginud. Hendrik muutis mõnevõrra teksti. Aga mul oli osa veel peas. Ma ei tea, kuidas praegu noortega tööd tehakse, aga Paul Mägi tegi meiega küll väga palju — õpetas, kuulas ära ka meie arvamuse. Mõnikord harjutasime ühte stseeni poolteist tundi, jäime proovi veel kauaks ajaks pärast töö ametlikku lõppu. Nii oli see kõik mulle mäliu sõõbinud. Ma ütlesin Hendrikule: "Ära muuda! Ajad mind segamini." Palju toredaid mälestusi on seotud ühiste esinemistega välismaal, eriti Itaalias.

Aga Krumm kui inimene?

Urve Tauts:

Me olime Hendrikuga nagu õde-vend. See hakkas peale Tallinna Muusikakoolist, praegusest Otsa-koolist. Kui ma 1954. a. sinna läksin, kuulsin, et üks tenorilaulja on kaotanud hääle, ta võib laulda ainult ühe oktaavi ulatuses. Nii sattuski Hendrik meie kursusele. Olime Muusikakoolis koos neli aastat.

Ta oli spordipoiss. Mina armastasin ka sporti, olin tegelnud akadeemilise sõudmisega, lõpetanud spordikooli. Me hakkasime koos sporti tegema.

1955. aastal läksin mina laulma "Estonia" koori, Hendrik raadiokoori, aga ta tuli varsti "Estoniasse".

Hendrik oli kambajõmm, lihtne ja aktiivne poiss. Me olime kõik väga aktiivsed: Arvo Pärt, Ivalo Randalu, Hans Hindpere, Uno Loop, Olev Oja ja paljud teised. Meie kursuse peod olid üle linna kuulsad.

Tegime "oratooriumi" "Eduard ja Kunigunde". Tõmbasime õppejõude kaasa. Hindpere kirjutas muusika, Hendrik laulis Eduardi, mina Kunigundet. Tükk läks suure menuga. Nalja ja lõbu oli kõvasti.

Hiljem oli meil Hendrikuga väga palju juttu, kuidas see kõik oli olnud nii huvitav.

1963. aastal lõpetasime koos konservatooriumi. Eksamitööks oli "Carmen". Laulsime jälle peaosil. Lavastas Udo Väljaots, dirigendiks oli Neeme Järvi, see oli tema esimene ooper. Järvi tegi väga palju muusikaga tööd. Oli väga huvitav, peaprooviks ei jõudnud me aga neljandat vaatust üldse seada. Proovisaalis seadsime me

Paljustki ma juba rääkisin. Tooksin veel ühe külje esile. Kui ta mängis Rigoletto, mina Magdaleenat, nokkisin ta kallal, ütlesin, et ta peaks olema aktiivsem. Hendrik ei vastanud midagi. Hiljem aga etenduse ajal, kui kõik laabus väga hästi, haaras ta mul käest, mina läksin ja läksin järele justnagu lummuses. Jõudsime juba dekoratsioonideni välja, kui Hendrik ütles: "Kuhu sa tuled?" Vaevalt sain oma repliigiks lavale tagasi. Mõistsin, et Hendrik oli mulle tasa teinud — 1:1.

Ma ei ütleks, et Hendrik oli vastuoluline isiksus, aga ta muutus. Kui elu oli teda räsitud, läks ta kinnisemaks. Oli juhtumeid, kus me ütlesime teineteisele — olime omavahel ikka avameelsed —: "Kas sa ikka toimisid õigesti?"

Ka Hendriku tervis halvenes. Ta polnud viriseja, aga mõnikord ta ütles: "Mul on valus", läks siis lavale ja unustas kõik, nii nagu tõeline kunstnik ikka. Kord ütles ta mulle, et tal on olnud kümme mikroinfarkti.

Kas ta ootamatu surm oli ka sellega seotud?

Ta vajus kokku pärast neeruoperatsiooni. Ma ei tea, kui palju on neerud südamega ühenduses. Ta ei tahtnud haiglasse minna. Talle pakuti ka teisi võimalusi, aga ta keeldus Tallinnast ära sõitmast.

Hendrik muutus viimastel elukuudel nagu jälle pehmemaks. See oli seotud ta tütre Pireti sünniga. Enne haiglasse minekut ütles ta mulle: "Tead, Urve, nüüd ma alles saan aru, mis tähendab väike laps. Ise alles kahekuune, aga naeratab mulle vastu."

Kas arstid tervisehäirete tõttu tal koormust ei käskinud vähendada?

Mingil määral kindlasti, kuid ega Hendrik eriti armastanud arsti juures käia. Kui ta puhkas või oli tal halb tuju, tegeles ta puuskuulptuuriga. Hendrik armastas väga puud, ütles, et see on pehme ja soe. Ta tuligi Saaremaalt skulptuuri õppima, aga, nagu ta jutustas, ei saanud halva vene keele pärast sisse. Hiljem ta voolis oma kodu — voodinikerdused, peegliala, biedermeierliku mööbli remondi, kõik selle tegi ta ise. See oli tal emast. Ema ehitas endale Saaremaal maja, lambid tegi itaaliapärase Hendriku jutustuse järgi. Öde on tal ka kunstandeline.

Viimane küsimus, millest mõnikord paha-tahtlikult sosistatakse: Krumm ja partei?

Ma ei taha sel teemal rääkida. Hendrikuga meil ka sellest juttu polnud. Aga olgu pealegi, kui Te juba küsite. Kaua aega püüti meid, nooremaid ooperisolistide, värvata parteisse. Me aga teadsime, kui stagnaaja korrupeerunud värk see oli. Aga siis me läksime mõnede vanemate inimeste nõuandel — vähemalt mina läksin —, eesmärgiga muuta kopitanud õhku "Estonias". Üht-teist saime me ka Eesti kultuuri heaks ära teha, kui me olime Ülemnõukogu kultuurikomisjonis, Hendrik Moskvast, mina Tallinnast. Meil pole põhjust millegi pärast häbeneda.

Hendrik muretses väga "Estonia" tuleviku pärast, akustika pärast. Juba 1957. aastal olime me Hendrikuga katsejäreteks, tegime laval hääleharjutusi. Leiti, et akustika parandamiseks on vaja panna seinu vineeri, katta lavaküljed kinni. Aga see on jäänud siiani tegemata, kuigi lava on remonditud.

Hiljem võitles Hendrik väga Estonia Teatrile uue maja ehitamise eest. Tal oli palju läbielamisi, kui sellest ei tulnud midagi välja.

Nii palju partei kohta. Praegu ma ei taha mitte mingisugustest parteidest midagi kuulda.

Päris

H. Vainu

Laulupeo albumile kirjutanud Aino Tamm

23. detsembril möödub 130 aastat eesti esimese kutselise laulja Aino Tamme (suri 7. XII 1945) sünnist. Ta tõi kontserdilavale eesti rahvalaule ja tutvustas eesti rahvalaulu ka rohkete välisestemistele.

Avaldame sel puhul faksiimilena Aino Tamme enda kirjutuse 1928. aasta laulupeo albumist sünnimusest, mis paljuski andis tõuke tema saamisele vokaalkunstnikuks — 1879. a. Tartus toimunud Eesti II üldlaulupeo külastamisest. A. Tamm oli siis 14-aastane.

Kui mina olin väiksekene...

Ätt tuli „Köstrelt“, kus käis laulmas, ja rääkis vaimustusega, et Tartus tuleb laulupidu ja meie Tarvastu meestekeorgi tahab sellel kaasa laulda ja et nüüd hakkame pidulaule harjutama. Pea ilmusid ätiga koju noodidki, mida vaatasin aukartusega, sest nendes peitusid ju need ilusad laulud, mida ätt kodus harjutanud: „Just nagu torm ja pikse hää“, „Kuule, kuidas hääli kõlab“, „Tule nüüd tule nüüd hõiskama, mu sõbrakene, ühes minuga, helagu, kõlaga lauluhää“, nii ma kui mere pääl“, „Kui inimene sünnib ilmale“, milles ätt laulis soolot, „Vennad, nüüd astugem lauljate liiki“, ja muid ilusaid viise, mida ätt meile oma ilusa, hingelise tenoriga ette laulis ja meie, lapsed, varsti ka järele laulsime.

Kirikumõisa kaasikus anti kontsert laulupeo laulude kavaga. Ja nüüd seda rõõmu, kui Tartu sõit oli käes ja ätt ütles, et „ema, ma võtan õige Aenagi kaasa!“ Nii siis ühel ilusal varahommikul läksimegi ätiga „Köstrelle“, kus asusime suure plaanvankrisse, millesse olid asetatud laudadest pingid, kuhu asusid istuma laulu- ja pasunakoori liikmed (vist oli neid vankreid enam kui üks, sest kooriliikmeid võis olla kokku mõnikümmend), ja äti kõrvale istus pelglikult nende ridade kirjutaja. Seljas oli meestel pikk must Tarvastu kuub („särk“) ja mustal „kaabul“ roheline pael, mille vahel küpsed nisupead — põllumehe tundemärk peol.

Meestele näis sõit, 75 versta Tarvastu hobusejaamast kuni Tartuni, olevat õige lõbus. Teel peatuti Tarvastu köstri A. Wühneri juures Keeri mõisas, mis asus ilusa metsa keskel ja kuhu viis tee järve äärt mööda, mis on veel selgesti silmis. Sõit, kõige pikem mu tolleaegses elus, läbi varasuvise looduse ja vastu sellele nii lähedal olevale muusikalisele suursünnimusele, hoidis meele elevil ja aitas üle väsimusest.

Ainult ühes asjas tekkis piinlik tunne, mis täninigi ei ole vaibunud, ja see on, et mõned kooriliikmed jõid teel õlut ja pakkusid ätilegi, kes aga kunagi ei võtnud alkoholi.

Peost enesest on mulle jäänud meele muidugi need vaimustavad laulud, kuna kõnede sisust minusugune palju „tolku“ ei võinud saada, olin seks liig väsinud pikast sõidustki ja kõigest uuest ümbrusest ja nähtust-kuuldust. Kerkib praegu silme ette ainult veel dr. K. A. Hermannini noormehe-kuju ja kõrvus kuulen ta kõlavat juhataja-häält.

Tarvastu laulukoor tõi esimese auhinna, vist ka mängukoor?

Siis järgnes laulupidu Tartus aastal 1894.

Nüüd leidis pidukavas juba aset solistidegi kontsert, mille tegelased olid pr. Salm (laul), hra Neiup (viul), nende ridade kirjutaja ja Jaan Tamm (metsasarv), tolleaegne Peterburi konservatooriumi õpilane. Kontsert oli Tartu Saksa Põllumeeste Seltsi näitusehoones, kuhu asetati pingid maa peale. Kõla ei olnud sugugi paha ja vaimustus oli üldine, — solistide edu õige suur. Pr. S. laulis oma pehme sopraniga M. Hermannini „Küll oli ilus“, nende ridade kirjutaja muuseum „Mul meeles on“ e. r. l. ja Dannströmi „Echopolska“. Laulsime pr. S-ga veel duetigi „Guarda“. Klaveril mängis kaasa Joh. Kappel. See oli ühtlasigi nende ridade kirjutaja üks kõige esimestest esinemistest. Peost ei ole palju iseäralist jäänud meele.

TARTU KÕRGEM MUUSIKAKOOL

TKM-st ringiga TKM-ks

75 aastat tagasi asutati Tartus koguni kaks muusikakooli: August Nieländeri I Eesti Muusikakool ja Eesti Helikunsti Seltsi (EHS-i) Tartu Kõrgem Muusikakool (TKM) Juhan Aaviku juhtimisel. Kuigi mõlemas koolis oli arvukalt õpilasi, ühendati nad haridusministeeriumi surve all 1921. a. üheks Tartu Kõrgemaks Muusikakooliks, kuhu üle läksid nii mõlema kooli õpilased, õpetajad kui ka kaks direktorit. 1925. a. sai sellest koolist kolmeks aastaks Tartu Konservatoorium. Konservatooriumi likvideerimise põhjuseks oli ühelt poolt riiklik seisukoht, et Eestile piisab ühest konservatooriumist Tallinnas, teisalt häirisid õppeasutuse tööd sisemised pinged. A. Nieländeri auaadne soov saada professoriks polnud teiste õppejõudude arvates küllalt põhjendatud. Intrigid H. Elleri vastu haarasid kaasa õpilasi. Paandus oli palju ja 1926. a. ilmus "Postimehes" Tartu Konservatooriumi käsitlevaid artikleid õige tihedalt. A. Nieländer kaebas haridusministeeriumi isegi kohtusse, kuid lõpuks jäi sulgemisotsus siiski kehtima. Tartu Konservatoorium lõpetas tegevuse 1927. a., pool aastat jäi likvideerimise korraldamiseks.

Juba 1926. a. oli hakatud mõtlema Tartus muusikalise koolihariduse edasikestmise vajadusele ning laiemalt haritlaste ja muusikategelaste ringile toetava muusikakooli loomisele. Selleks asutati Muusikalise Hariduse ja Kultuuri Edendamise Selts, hilisema nimetusega Tartu Helikunsti Selts (THS), mille eesotsas oli helilooja Miina Härma, juhatuses riigikohtunik J. Arro, prof. P. Köpp, linna koolivalitsuse juhataja W. Tamman, dr. R. Bernakoff, H. Laksberg jt. Liikmeid oli seltsil 80 ringis. Seltsi juhatus töötas välja kooli põhikirja ja kooli juhtimise süsteemi kuraatoriumi, kunstinõukogu ja direktori näol. Kooli direktoriks valiti **Harald Laksberg**, pidulik avamine toimus 1927. a. 11. detsembril. Nii avakõnes kui ajakirjanduses tutvustas H. Laksberg uue kooli eripära, milleks oli rakenduslik mitmekesisus. Osakonnad (neid oli kaheksa) jagunesid üldhariduse, kutsemuusikute, pedagoogiliseks ja solistiharuks. Sellele vastavalt olid õppeplaanid kõrgematel kursustel erisugused. Põhjalikumalt käsitles H. Laksberg muusikahariduse küsimusi "Muusikalehes" ja kuukirjas "Eesti Muusika", mille toimetamisest ta ka ise osa võttis. Uus kool oli hästi läbi mõeldud struktuuriga, hea töökorraldusega, asjaliku õhkkonnaga.

Kuigi koolil tuli eksisteerida majanduslikult kokkuhoidlikult, püüda leida mitmesuguseid sisetulekuid, stipendiume ja toetusi, oli tal olemas teatud iseseisvus oma töökorralduses.

Mitmekülgse

ettevalmistusega

direktor

THS-i TKM-i direktor **Harald Laksberg** oli sündinud 6. mail 1887. a. Tartumaal, Tähtvere vallas, Tüki mõisas. Isa Villem oli mõisarentnik,

○ Harald Laksberg

hiljem majaomanik Tartus. H. Laksberg lõpetas 1905. a. gümnaasiumi hõbemedaliga ja astus Tartu ülikooli arstiteaduskonda, kust ta 1906. a. läks üle matemaatika–loodusteaduskonda, mille loodusteadusliku osakonna lõpetas 1910. aasta juuludeks.

Muusikaõppimine algas klaveritundidega 1903–1904 B. Sterni, 1905–1907 H. Töpfferi, 1912–1918. a. A. Brosse juures. 1919–1922 õppis ta EHS-i Kõrgemas Muusikakoolis klaverit V. Jacobseni ja muusikateooriat (harmooniat) H. Elleri juures.

H. Laksberg oli 1911–1915 looduslooõpetajaks ENKS-i Tütarlaste Gümnaasiumis, seejärel 1913–1919 Tartu Kommertsikoolis ja 1914–1919 sama kooli direktoriks. 1919. a. kevadel oli H. Laksberg haridusministriks, sügisest peale teutses jälle looduslooõpetajana Tartu reaalgümnaasiumis kuni 1923. a., kui ta valiti TKM-i muusikateaduslike ainetega õpetajaks ja komandeeriti enesetäienduseks Berliini. Berliinis õppis ta vaheajaga klaverimuusikat ja klaveriõpetamise meetodikat Sterni konservatooriumis R. M. Breithaupti juures, kuulas muusikateaduslikke loenguid Berliini ülikoolis ja muusikakakasvatust Kiriku- ja Koolimuusika Akadeemias. 1924.–1927. a. oli ta akustika, muusikaajaloo ja esteetika õpetajaks TKM-is ja Tartu Konservatooriumis. H. Laksberg on andnud ka kunstiajaloo, muusikapedagoogika ja meetodika tunde.

Kui H. Laksberg oli juba TKM-i direktor, oli see esimene muusikaõppeasutus Eestis, kus hakati õpetama pedagoogikat ja eriaine õpetamise meetodikat. Nende loengutega alustas H. Laksberg 1935. a. Meetodika ja õpetamispraktika oli ette nähtud klaveri, laulu ja viieli erialal.

Selle vastu tunti suurt huvi, loengutest võimaldati osa võtta ka kooli lõpetanutel (A. Semm jt.).

Õppetöö läks ülesmäge

H. Laksbergi juhitud TKM saavutas kiiresti häid tulemusi. Ta oli ette nähtud ühe astme võrra madalam kui Tallinna Konservatoorium, kuid tema paremate lõpetajate tase oli konservatooriumiga võrreldav. Mitmed lõpetajad suutsid konservatooriumi lõpetada eksterminum viisil lühikese staudiumi järele stationsaarselt. Aluseks olid õppejõudude tugev koosseis. Autoriteetsed õppejõud olid klaveri alal Adele Brosse, laulu alal Angelika Mahotina–Wickenheiser, Rudolf Jõks, kompositsiooni alal helilooja Heino Eller, neile lisandusid nooremad õppejõud Eevalt Turgan (viul), Tõnis Kuusna (tšello), oma koolist heliloojad Eduard Oja ja Eduard Tubin, pianistid Olav Roots, Leonid Milk, Vilhelm Tilting, Leida Aalund, üldklaveriõpetaja Ida Adamson. Pika tööstaaziga olid orel- ja klaveriõpetaja Jaak Karris (Johannes Kärt), puupuhkpillideõpetaja Artus Ojassoo, vaskpillide õpetaja Jüri Kuru (Niksmann).

Kõige rohkem kuulsust on Tartu Muusikakoolile toonud H. Elleri tegevus. Siinse õppejõuna 1920–1940 kasvas ta oma õpilaste–heliloojate Tartu koolkonna A. Karindi, E. Tubina, E. Oja ja J. Bleive näol. Nende saavutusi hindas ka kooli direktor Laksberg — kooli 10. aastapäeva aktuse muusikaline osa koostati kooli lõpetanud heliloojate uudisteostest. Kool andis ka teistel erialadel silmapaistvaid interpreete. Pooled (22) klaveri eriala lõpetanuteid tulid kõige autoriteetsema klaveripedagoogi Adele Brosse klassist — Vilhelm Tilting, Hilja Sprindis–Saarne, Aleksander Semm–Sarv, Mall Sarv, Lydia Lestas. Tema õpilased olid ka praegune Tallinna klaveriprofessor Laine Kallak–Mets, Tallinna Muusikakooli

○ Eevalt Turgan (surnud 25.VII 1961) oleks 29. XII k. a. saanud 85-aastaseks.

tuntud pedagoog Hilja Olm, Eugen Kelder jt. E. Turganil oli suur klass — H. Aasa, V. Vääri, V. Kangro jt. Laulu alal lõpetanud Lydia Aadre, Helge Lilleorg, Terese Mugasto, ooperisolist Ernst Kruuda on tuntud nimed. TKM-s on õppinud palju tuntud kultuuri- ja muusikategelasi (R. Ritsing, L. Schotter, L. Tauts, V. Hirvesoo jt.). Muide, tollal oli väga suur õpilaste liikuvus: lõpetajate arv oli koolis õppinutega võrreldes üsna väike — umbes 10%.

Elavnes

kontserditegevus

Kui seoses J. Aaviku Tartust lahkumisega (1925. a.) langes siin muusikaelu aktiivsus, vaibusid suvemuusikakontserdid, siis 30-ndail aastail võib, seostatult ka TKM-i eduka tegevusega, märgata uut tõusu. Siia tuli esinema kuulsaid välissoliste ja -ansambleid (pianist Magda Tagliaferro, Dresdeni kvartett, Berliini filharmoonia orkester). Hoogustub ka Tartu oma muusikute tegevus. Pea kõik TKM-i nooremad õppejõud olid võimekad ka interpreetidena, kas solistidena või ansambliites. Eriti järjekindlaks muutusid kamermuusikakontserdid Evald Turgani eestvõtmisel. Ta ise andis igal aastal soloõhtuid, partneriteks Olav Roots, Leonid Milk või Vilhelm Tiltning. V. Tiltningu kohta on teada juhtum, kus ta jalutusruumist kutsuti lavale prantsuse viiuldaja Miguel Candela kontserdile asendama Tallinnast tulemata jäänud klaverisaatjat. Koostöö sobis nii hästi, et järgmisel aastal oli V. Tiltning juba plaaneritud M. Candela partneriks.

Head sidemed olid TKM-il ka ülikooliga. Keemiaprofessor A. Paris mängis THS-i keelpillivartetis vioolal, korraldati ühisüritusi kultuuriselt-sidega (Anglo-Eesti Ühing) jne.

○ H. Elleri klassi õpilaste jõulueelne õhtu 19. XII 1939. Vasakult ringiratast ümber laua: Leo Schotter, ?, Jakob Kuik, ?, ... Mendelev, Heino Eller, Mall Sarv, Valdur Hirvesoo, Karl Song, Alfred Bender.

Kes teab tundmatute nimesid, palun teatada toimetusse või Eesti Raadiosse A. Hirvesoole (tel. 434 149)

A. Hirvesoo arhiivist

H. Laksbergi lahkumine

1940. a. pöördelised muudatused ühiskondlikus elus ei jätnud puutumata ka muusikakooli. Erakoolid kaotati, muusikakool riigistati. 1940. a. augustis koolijuhtidele korraldatud reorganiseerimiskoosolekul võitles H. Laksberg R. Pätsi toetusel muusikakooli senise struktuuri säilitamise eest. Siiski otsustati kaotada täienduskursus ja üldhariduslik haru. 14. oktoobril toimus TKM-is üldselgituskoosolek. Seal esinenud komsomolitegelaste sõnavõttudest ja Nõukogude Liitu üliis-tavatest loosungitest sai H. Laksbergile arvata-

vasti selgeks, et tulevik ei too tema jaoks kaasa midagi head ja ta otsustas Eestist lahkuda.

Kokkuvõtteks

Tartu Kõrgem Muusikakooli saavutused sel-lest perioodist (1927—1940), kui kooli juhtis Harald Laksberg, on hinnatavaks panuseks eesti muusikakultuuri arengulukku.

Aime Karm,

H. Elleri nim. Tartu Muusikakooli õpetaja

VEEL ÜKS JUUBEL

Praegu on suur juubelite aeg. Alles pidas seda EMA, novembri lõpul ka G. Otsa nim. Muusikakool. Mõlemad loevad end 1919. a. asutatud Tallinna Kõrgema Muusikakooli järglaseks.

Otsa-kooli juubeliüritusi jätkus kahele päevale. 25. novembri hommikul käidi bussiga kalmistul lahkunuid mälestamas, keskpäeval oli aktus kooli saalis, õhtul aastapäevapidu Mustpeade Majas. 26. novembri keskpäeval kohtuti ainekomisjonide kaupa vilistlastega, kell 15 algas kontsertaktus Estonia Kontserdisaalis. Juubeliks ilmus ka kooli häälekandja "Alla breve" 4. number ja pikem brošüür mitmete artiklite ning vilistlaste nimedega.

Prominentseid vilistlasi on Otsa-koolil vist tõesti rohkem kui ühelgi teisel Eesti muusikaõppeasutusel. Siit on läbi käinud enne Tallinna Konservatooriumi õppima minemist mitte ainult koolile nime andnud G. Ots, vaid ka E. Klas, H. Krumm, A. Pärt, lisaks Nõukogude ajal muudesse muusikakõrgkoolidesse siirdunud N. Järvi jt. Sellest kõigest jutustas aktusel kooli direktor L. Muldre. Kunagine direktor H. Rannap rääkis huvitavaid lugusid kooli ajaloo-st, ka sellest, kuidas kool sai saali, kus toimus seekordne aktus.

See ruum oli varem Teatri- ja Muusikamuuseumi pillide all, oma saalita oli aga koolil raske tegutseda. H. Rannap tegi eeltööd tollal muusikakoolis õppiva EKP KK esimese sekretäri J. Käbini tütre kaudu. Ta pääseski audientsile J. Käbini juurde. Tema juuresolekul võttis viimane telefoniga ühenduse Kultuuriministeeriumiga, andis korralduse. Ning kui H. Rannap jõudis tagasi kooli, oli seal juba teada, et saal saadakse.

Juubeli ajaks on Otsa-kooli seisund kujunenud aga üpris ebamääraseks. Koolireformi käigus lähtuti meil võõrastest skeemidest, mitte aga oma struktuurist. Kui lastemuusikakoolid nimetati ümber muusikakoolideks, sattus Otsa-kool nendega vormiliselt ühte lahtrisse, kuigi sisuliselt on nende töö jätkaja.

Kuidas edasi? Otsa-kooli õppejõud M. Kraav leiab brošüüris ja ka oma Estonia kontserdisaalis peetud aktusekõnes (avaldatud 2. detsembri "Kultuurilehes"), et koolil tuleks saada tagasi oma kunagine nimi — Tallinna Kõrgem Muusikakool. Praegu meil kehtivate Lääne standardite kohaselt tähendaks see ilmselt, et kool peaks saama rakenduskõrgkooli — konservatooriumi või kolledži staatuse (M. Kraavile küll sõna "kolledž" ei meeldi).

Mõnevõrra teiste seisukohaga tuleb "Alla breve" veergudel välja H. Surva. Ta leiab, et Otsa-koolil pole praegu funktsiooni, tema arvates pole aga Eestis vaja juurde mingit rakenduskõrgkooli lisaks Muusikaakadeemiale, Otsa-kooli näeb ta tulevikus EMA eelkoolina, kuid mõnevõrra teistsuguses staatuses, nagu see ka praegu on, kui Muusikakeskkool.

"Kindel on igal juhul see, et muusikaõpetuse keskastme osa kaotada ei tohiks," kirjutab H. Surva. Võimumehed peaksid otsustama, kuidas seda meie praeguse seadusandluse raames (või seda muutes) teha. Ning kiiresti, sest nüüdne ebamäärasus segab tööd nii enne kui pärast juubelit.

M. Võhmas

UUT EESTI RAHVUSRAAMATUKOGU MUUSIKAFONDIDES

Raamatud

Eesti Teaduste Akadeemia Meeskoor: tutvustaja. — Tallinn, 1994.

Piaf, E. Minu elu: mälestused. — Rapla, 1994.

Piir, E., Sikk, H. Oreimeistrid Kriisid Kõnemäelt. — Võru, 1994.

Teinbas, T. Lõõtspillidest, lõõtspillimängust ja —mängijatest. — Tallinn, 1994.

Võõrkeelsete muusikaterminite sõnastik. Koost. P. Perens. — Tallinn, 1994.

Cantelli, T. Muusikijuhlieni yleisöt: Kaustinen, Kuhmo, Viitasaari. — Helsinki, 1993.

Chandos compact disc catalogue. — Colchester, 1993.

Compact disc, DDC, video 93/94: Gesamtverzeichnis. — Hamburg, 1993.

Edström, O. Schlager i Sverige, 1910—1940. — Göteborg, 1989.

Jaakkola, R. Blåsmusiken i Åbo. — Åbo, 1990.

Konsertlivet i Åbo under Oscar Byströms kapellmästardid 1872—1876. — Åbo, 1989.

Lång, Peter. Den tidigaste elektronmusiken i Finland. — Åbo, 1990.

Lauihakemisto, 1994. — Helsinki, 1994.

Meller, J. Arto Noras, sello. — Helsingi, 1988.

Musicians in Canada: a biobibliographical finding list. — Ottawa, 1981.

Musiikin asiasanasto: erikoissanasto. — Helsinki, 1994.

Nironen, T. Suomalaisen nykysäveltäjän ammattikuva. — Turku, 1991.

Pekkilä, E. Musiikki tekstinä. — Helsinki, 1988.

Thematischer Katalog der Musikhandschriften, T. 3: Sammlung Proske: Mappenbibliothek. — München, 1990.

Tuohiniemi, J. Yhtenäistetty Dietrich Buxtehude. — Helsinki, 1993.

Vägvisare till Det sjungande trädet: en hyllning till Erik Bergmann, 24. 11. 1991. — Helsingfors, 1991.

Noodid

Kölar, L. Päriss algus. — Tallinn, 1993.

Lätte, R. Saanisõit: Vok. ans. ja rahvamuusikaork. — Tallinn, 1993.

Mägi, E. Serenade: Flöödile, viiulile ja vioolale. — Bremen: Eres, 1994.

Tobias, R. 12 koraalielemlängu: /Orelile/. — Bremen: Eres, 1994.

Turunen, M. Meil jõulupidu algamas: Vok. ans. ja rahvamuusikaork. Tallinn, 1993.

Uibo, A. 3 koraalimeditatsiooni: /Orelile/. — Bremen, 1994.

Campagnoli, B. Duett nr. 1 E-Dur: Flöte und Violine. — Frankfurt, 1985.

Favourite songs of Denmark /with CD/. — København, 1992.

Giedook, kad esi: 2. paulio lietuviu daime sventi: /Laste-, nais- ja meeskoonilaulud a capp. ja kl. saatel/. — Vilnius, 1994.

Great Aussie songs. — Balveyn Victoria, 1992.

Laudamus: Hymnal for the Assamby of the Lutheran World Federation. — Helsinki, 1963.

Lloyd Webber, A. Requiem. — /Klaviir/. — Milwaukee, 1985.

Murhe itkun kirvoittaa: Unkarilaisia itkuvirsiä sävelmineen. — Helsinki, 1994.

Modern music for the flute. — New York, 1939—1972.

Nokkahuilun yhtyeikirja concert: 32 renessanssin ja barokin ajan sävellystä 2—5 ääniselle nokkahuiluyhtyeelle. — Espoo, 1990.

Olsson, O. Adagio: För orgel. — Stockholm, 1977.

Olsson, O. Fantasia cromatica: För orgel. — Stockholm, 1976.

Olsson, O. Sestetto: För orgel. — Stockholm, 1977.

Salinen, A. Ratsumies: Ooppera. — Pianopartituuri. — Helsinki, 1977.

Wellmann, D. Toccata, Choral und Fuga über das Michaelislied "Herr Gott, dich loben alle wir": Für Orgel. — Bremen, 1994.

Wesley, S. 2 short pieces in a minor: For organ. — London, 1961.

Kompaktplaadid

"Gloria", kammerkoor. Lunastus Kristus /Esit.: A. Sarv, sop., U. Joller, barit., T. Trass, orel, Vanalinn Kammerorkester, Vana Linna Kammeransambel, kammerkoor "Gloria", dir. M. Kölar, K. Kuusk. 1994.

Sisask, U. Gloria patri: 24 hymns for mixed choir; Magnificat /Perf. by Eesti Projekt Chamber Choir, cond. A.-L. Treimann. — 1994.

Vrait, S. Mõnus ja soe /Esit.: S. Vrait, laul, "Justament", ans. — 1994.

Bon Jovi. Perf. by Bon Jovi, ens. — New York, 1984.

Orbison, R. King of hearts / Perf. by R. Orbison, vocal. — 1992.

Presley, Elvis. Love me tender / Perf. by: E. Presley, vocal, the "Jordanaires", ens. — 1989.

Kassetid

NYDD—ensemble. Contemporary music from Estonia, dir. O. Elts. — Tln., 1994.

Vennaskond. Võluri tagasitulek / Esit. ans. "Vennaskond".

Flytrap. Hell behind the paradise / Esit. ans. "Flytrap". — Tln., 1994.

Normaalne Seltskond. Kurat ja põrgu ja kiilakas naine / Esit. ans. "Normaalne Seltskond".

Sutt, M. I feel the spirit / Esit. M. Sutt, sopran, P. Pips, kl.

Ufer, R. Pidul / Esit. R. Ufer, laul, saate-muusika. — Tln., 1994.

KONTSERDID JAANUARIS 1995

1. I kell 18.00 — ESTONIA KONTSERDISAAL. *Uusaasta sümfooniakontsert*. Eesti Riiklik Sümfooniaorkester, Eesti Poistekoor. Dirigent Arvo Volmer.

4. I — TARTU ÜLIKOOLI AULA, 5. I kell 19 — ESTONIA KONTSERDISAAL. *Paul Gulda* (klaver. Austria).

7. I kell 16.00 — ESTONIA KONTSERDISAAL. *Laste-kontsert "Tantsud muusikas"*. Eesti Riiklik Sümfooniaorkester.

10. I kell 19.00 — MUSTPEADE MAJA OLEVI SAAL. *Ludmilla Dombrovska 50*. Esineb juubilar, Eesti teenekamaim kammerlauljaid Ludmilla Dombrovska, tema õpilased ja kauased partnerid — pianistid Tarsina Alango, Viive Pajuri ja Lembit Orgse.

11. I kell 19.00 — NIGULISTE. Esinevad *Helvi Raamat, Andres Uibo*.

12. I kell 19.00 — ESTONIA KONTSERDISAAL. *Eesti Riiklik Sümfooniaorkester*. Dirigent Sian Edwards, solist Tatjana Grindenko. WEILL — «Silbersee», WAGNER — "Siegfriedi idüll", ŠOSTAKOVITŠ — 9. Sümfoonia, BERG — Viiulikontsert.

13. I kell 19.00 — RAEKOJA SAAL. Andres Mustoneni "Suur muusikaakadeemia", Mozart — Kvartetid.

13. I kell 18.00 — PÄRNU TEATRI SAAL, 15. I kell 16.00 ESTONIA KONTSERDISAAL. *Eesti Rahvusmeeskoor*. Dirigendid Ants Üleoja ja Olev Oja. Tormis.

14. I kell 16.00 — VÄRAVATORN. "Hortus Musicus". Ansambli juht Andres Mustonen.

16. I kell 18.00 — TARTU ÜLIKOOLI AJALOOMUUSEUM. "Ed. Oja 90".

18. I kell 19.00 — NIGULISTE. 3. kontsert sarjast "Katedraali kaja". Ines Maidre (orel) "Hümnimuusikat sajandite lõikes" (vanadest kirikuhümnidest kaasaegse ülistuslauluni). Titelouze — "Ave Maria stella", Gavazzoni — "Pange lingua", De Grigny — "Veni creator", Cornet — "Salve Regina", Dupré — "Te Deum", Grünenwald — "Hymne à la splendeur des clartés", Vierne — "Hymne au Soleil" (Hümn päikesele), Tournemire — Improvisation sur le "Te Deum".

19. I kell 18.00 — ESTONIA KONTSERDISAAL. *Eesti Riiklik Sümfooniaorkester*. Dirigent Andrei Boreiko. Solistid Nata-Ly Sakkos, Toivo Peäske. Schnittke — "Kleine Sommernachtstraum", Mendelssohn — "Eine Sommernachtstraum", Mozart — Kontsert kahele klaverile Es-duur.

21. I kell 18.00 — TARTU ÜLIKOOLI AULA, 22. I kell 16.00 ESTONIA KONTSERDISAAL. *Eesti Filharmoonia Kammerkoor*. Tallinna Kammerorkester. Dirigent Tõnu Kaljuste. Mozart "Vesperae solennes de confessore". Kv 339.

24. I kell 19.00 — MUSTPEADE MAJA VALGE SAAL. Klaveriduo. *Nata-Ly Sakkos, Toivo Peäske*. 20 aastat lavategevust.

26. I kell 19.00 — ESTONIA KONTSERDISAAL. *Eesti Riiklik Sümfooniaorkester*. Dirigent ja solist Thomas Indermühle. Mozart, Haydn.

30. I kell 19.00 — MUSTPEADE MAJA VALGE SAAL. "Tulevikusillad". Lauri Väinmaa esitab 20. sajandi klaverimuusika tähtseid. Sarja kontsertidele eelnevad tuntud muusikateadlaste loengud. 1. kontsert: kogu uusviini koolkonna klaverimuusika: Schönberg, Berg, Webern.

31. I kell 19.00 — MUSTPEADE MAJA OLAVI SAAL. *Stockholm Saxophone Quartet*. Hiilgavad saksofonivirtuosid, kelle Tallinna-kava keskmeks on Rootsi Instituudi poolt spetsiaalselt neile tellitud uued teosed Erkki-Sven Tüürilt ja Ester Mägilt.

JOSEPH HAYDN

Alam–Austrias Viini lähedase Rohrau küla ühes õlgkatusega majakeses sündis 31. märtsil 1732. a. Joseph Haydn, üks viini klassikalise koolkonna vanemaid esindajaid.

Tõldsepat pereisa kaheteistkümnest lapsest omas Joseph kõige ärksamat mõistust ja suurimat kiindumust muusikasse; tal oli väga hea kuulmine, rütmitaju ja mälu. Maast–madalast ümbritses Josephit kodune musitseerimine: tööst vabal ajal kogunesid Haydnite poole sõbrad–asjaarmastajad, et koos mängida ja tantsida, peasjalikult aga kuulata külalislakke peremehe laulu ja harfimängu. Väike Joseph kuulis saksa, dalmaatsia, serbia, horvaatia ja teiste rahvaste laule–tantse mitte ainult kodustelt, vaid ka küla läbivatel rändmuusikutelt. Paljud meloodiad leidsid hiljem töödeldud kujul kasutamist Haydni ülirikkalikus loomingus.

Veel enne muusikaõpingute algust meisterdas Joseph endale priimitiivse viiuli ja proovis püüdnult sellelt kätte saada saatepartii oma lauludele — hääl oli tal imekaunis ja küllap korvas viiulilt kõlavaid kriginaid. Kuuldud laulude kõrval esitas Joseph ka omalooduid ja proovis pilliroovile abil jäljendada lindude trillerdusi.

Sageli hulkus Joseph ringi mööda aasu ja põlde, tihnikuid ja kaldaiveeri; üks sealt pärinegi tema suur loodusearmastus, mis kajastus hilisemate tõde pealkirjades–sisus (oratooriumid "Aastaajad" ja "Maailma loomine", sümfooniad "Hommik", "Keskpäev", "Õhtu").

6–aastane Joseph anti õpipoisiks Haydni muusikaõpetajast näälu juurde. Vaatamata kurnavale tööle — väikemehel tuli koristada maja ja õu, hoida last, käia poes — pidas ta vastu, et saada selgeks nootide kirjutamine–lugemine, viiuli, spineti, orel ja mõne puhkpilligi mäng.

Pärast tööpäeva pidi Joseph käima laulmas ristsetel, pulmades, matustel — laps oli ilmselt ülekoormatud. Ent veel vanurina meenus tas Haydn tunnustavalt oma esimest nõudlikku õpetajat: "Kuigi sain rohkem hoopes kui suutäisi, kannan mälestust temast endaga huanii!" Sümfoonia "Õpetaja" loodud äärmiselt väljendusriikas portree, kus karmist kasvatajast oli saanud sõbralik, naljatlev ja tark inimene, viitab Haydni heale, andestavale, elus ja inimestes vaid parimaid külgil mäletavale südamele.

8. eluaastal pandi Joseph Viini Sankt Stephani kiriku koorikapelli, kus ootasid teda taas kibedad kannatused. Sünge, hirmuäratav kantor J. G. Reutter nõudis poistelt niivõrd pingelist tööd, et Joseph kukkus vahel tunnis väsimusest kokku. Seda enam, et Reutterigi juures tuli Josephil tegelda õpetaja majapidamisega. Tänu oma kaasasündinud optimismile ei võtnud ta ebameeldivaid asju liialt südamesse.

Peatselt kästi Josephit muule lisaks rakendada oma teadmisi algajate ja ka laisemate õpilaste utsitamisel.

Kui Joseph 17–aastaselt jäi häält murdes "kukkedega" kimpu, soovitas Reutter talle kastreerimist — õnneks jõudis isa vahele!

Julm kantor viskas aga oma andekaima õpilase ilma pikemalt kaalutamata tänavale. Nädalaid elas Joseph näljas ja kodutuna: "Ma kannatasin kohutavaid piinu. Sain teada, mis tähendab mahajätetus ja täielik pettumus."

Räbaldunud riiete ja kurnatud oleku tõttu polnud Josephil lootustki pääseda mõnda teatri– või restoraniorkestrisse, teda tõrjuti kõikjalt tagasi. Lõpuks õnnestus Josephil pugeada ühe Viini – lähedase kiriku koorilauljate hulka, kus ta tänu oma ilusale tenorihäälele ja heale kasvatusel leidis lõpuks soosingu, sai süüa ja korralikud rõivad.

Kosununa läks Joseph tagasi Viini ja hakkas tänavanurkadel, restorani sissekäikude ja pargivärvate ees viiuldama. Rikkalik repertuaar, puhas mäng ja viisakas käitumine tõmbas talle üldsuse tähelepanu. Nüüd oli Josephil ka katus pea kohal — ühe koolikaaslaste pööningukambris — ja võimalused tegelemiseks loominguga: valmisid variatsioonid kuulsale Viini laulu "Ah mu armas Augustin" teemal. Pea mängisid seda kõik rändorkestrid, tuues autorile esimese avaliku tunnustuse. Muusikukarjääri jätkates hakkas Haydn käima mängimas tellitud serenaade võõraste rõdude all ja laulma–viiuldama kõrtsisaalides. Alles nüüd jaksas ta üürida väikese korteri ja muretseda vana, logiseva klavessiini.

Esimene tõeline edu ja otsustav elumuutus seostus kuulsale näitleja Bernardoni tekstile kirjutatud operetiga "Lombakas sorts", mis naeris välja imperaatorliku õukonna kombeid. Pärast mõnd menukat etendust keelati see ära. Paar aastat hiljem kirjutas Haydn, muide samale tekstile, teisegi opereti — nüüd pealkirjastatud "Uus lombakas sorts". Sedagi tabas sama õnnetu saatuse. Kummatigi andsid need Haydnile kogemusi selles žanris.

Avastanud enda jaoks C. Ph. E. Bachi sonaadid, uuris Haydn neid nädalate viisi; niisama põhjalik töötlemine sai osaks igale kättesaetud väärtteosele. Suurt kasu töid tunnind N. Porpora juures, ehkki Haydnit peeti seal taas pooleldi teenrina.

Tingimused enamvähem normaalseks loometööks sai Joseph Haydn alles 1759. a., kui ta asus tööle alul Lukawitzis (Lukaveces) krahv Morzini, siis Eisenstadtis vürst Eszterházy õukonna kapellmeistrina.

Toetudes senikogetule viini muusika, saksa romansside, paljude rahvaste laulude ja tantsude, aga ka Euroopa komponistide teoste vallas, asus Haydn innukalt looma helitöid, millele sadadesse ulatuv koguarv tundub lausa uskumatuna. Millal ta küll jõudis neid kirjutada, olles tervelt 30 aastat sunnitud igapäevast leiba teenima väsitavate proovide ja lõputute kontsertidega oma isanda külaliste löbustamiseks? Alles 60–aastasena sai J. Haydn sõltumatuks ja n.ö. vabakutseliseks heliloojaks.

(Järgneb)

OOPERILAVAL ON JUHTUNUD IMELIKKE ASJU

MATI PALMI MEENUTUSI

II

"La Scalas" viibides 1974/1976

Nagu igas teatris, nii ka "La Scalas" juhtus vahetevahel solistide haigestumisi. Mirelle Freni teatas oma haigestumisest etenduse päeval pärast lõunat, ilmselt arsti juures käimise järel, kui doktor keelas talle esinemise ära. Milaanos talle kedagi ligilähedasekt Mimid laulma ei leitud, helistati Londonisse Iliana Cotrubasele, rumeenia päritolu staarile, kes lendas välja esimese võimaliku lennukiga. Teatrisse kogunenud publikule selgitati olukorda — Cotrubas juba maandub lennuväljal. Aga see oli 60 km eemal. Ta toodi kohale politseiautoga. Publik ootas pooleist tundi.

di. Jalutas fuajees, veetis aega baaris ja puhvetis. Seejärel läks etendus normaalselt.

Kui ma õppisin Itaalias, oli seal palju streike. Streikimine oli itaallastele midagi meelistegevuse taolist. (Tavaliselt olid nn. rulluvad streigid. Ühe süsteemi erinevad lüüdi streikisid eri aegadel, kogu süsteem oli aga kogu selle ajal tervikuna häiritud.)

Seda juhtus ka teatris. Näiteks streikis tehniline, mitte aga kunstiline personal, s. t. solistid, koor ja orkester ei streikinud. Sel ajal pidi toimuma "Tosca" etendus. Kogunes terve kunstikollektiiv ja laulis "Tosca" maha kontsertetenduse: kinnise eesriide ees reas tsiviilriietuses. Aplausid

olid pärast nagu aplausid ikka, vastavalt sellele, kuidas kellelgi laulmine õnnestus.

Toimus meilgi kavas olnud "Luisa Milleri" esietendus. Esinesid Pavarotti, Capucilli, Iliana Cotrubas — põhirollides eliitkoosseis, nagu ikka. Aga bass, kes laulis Walteri osa, oli vähemtuntud mees, keda ma ei mäletagi. Tema jäi oma *aria cadenzis* kõrgete nootidega päris haledalt vahele. Piinlik lugu, kui ei saa "La Scalas" oma osa lauldud: piletid kallid, oma 100 dollari eest on inimesel õigus oodata kõrget kvaliteeti. Ulalt, viiendalt või kuuendalt rõdult, kus on odava piletiga entusiastid ja klakõõ-

Me usume ikka veel, et meie väärtus ole-
neb sellest, mis me consumeerime, mitte
aga sellest, mida loome. Meie loomingul on
meie eneste silmis hirmus vähe väärtust ja
seda mitte ainult kirjanduses ja kunstis. Me
pöördume ikka võõraste asjatundjate poole...
Meie leidurid koputavad asjata meie
eneste ustele, kui mõtlevad oma leidusi ha-
kata kasutama. Me kirume vahetpidamata
oma riigimeeste rumalust ja oskamatusi,
aga samal ajal kinnitame tasakesi, mujal
olevat üldiselt hullem kui meil. Me kargasi-
me ülepeakaela töenduslikku, kaubandus-
likku ja põllumajanduslikku kapitalismi, ja
kui tuli krahh, siis unustasime, et seda kõike
tegime mitte oma aru järele, vaid teiste ees-
kujul. Oma aru hoiatas, võõras eeskujul hu-
kutas.

Kultuurid luuakse vaimliste ja hingeliste
huvidena üksikute poolt, aga kultuurisaavu-
tusi kasutavad ja peavad ülal need, kel puu-
duvad tõsisemad vaimlised ja ka hingelised
huvid. Sellepärast need, kes armastavad
praegust maailma tema kultuuri ja tsivilisat-
siooniga, olgu rõõmsad, et hulk ei seo oma
südant uute tõdede ja ilude külge, vaid
jookseb tormi asjakestele, mõnusustele ja
mugavustele, mis luuakse, kasutades uusi
tõdesid. Olgu ka rõõmsad, et rõhuv enamusi
neist, kes kipuvad haridusele, ei tee seda
vaimliste huvide pärast, vaid ainult selleks,
et võimalikult suurel määral ringlevate asja-
de ja asjakeste liikumist soodustada, või-
malikult palju asju turule saata või võimalik-
ult palju neid tarvitada. Selles ongi meie
tõsine pääs tänapäev ja selleks töötavad
kõik koolid, seltsid, asutused, ametikohad
ja valitsused.

rid, karjuti talle "Giovannotto, hai bisogno di studiare ancora!" (Noormees, on
vaja veel õppida!).

"La Scalas" oli esietendus, kus Piero Capucilli laulis Verdi "Macbehtis" ni-
miosalist. Tal oli kroon peas. Kui ta laskis pea kummargile, kukkus kroon
peast maha, mis polnud ette nähtud. Veelgi enam — see kroonikene veer-
res vurr—vurr—vurr orkestrisse.

Puccini ooperi "Turandot" esietendusel laulis tenor Cechele traditsioonili-
se I oktaavi Do asemel väikese oktaavi fa-d. Publiik reageeris vilega ja hõ-
setega, et mis tenor sa oled, kui sa Do-d ei suuda laulda. Cechele astus
paar sammu ette dirigendi poole ja ütles: "Aespeta, Maestro!" (oota, pea
kinni, maestro). Nii ka toimus. Siis vibutas Cechele saali poole sõrmega ja
hüüdis: "Cosi è scritto da Maestro Puccini!" (Nii on kirjutatud maestro Puc-
cini) ning seejärel dirigendile Zubin Mathale: "Avanti, maestro!" (lähme eda-
si, maestro).

"La Scalas" on väljend: "Laulab tuletõrjujaille". Kui inimene laulab suure,
lopsaka, aga mitte kõlava häälega, siis see hää ei kandu saali, vaid sum-
bub lavale, mille kahel pool ääres on tuletõrjujad.

Pavarotti, Domingo jt. head lauljad ei laula laval mitte väga tugevasti, aga
hää on õigesti moodustatud. Oige resonantsi ja heli tekitamiseks korral hak-
kab niisugune hää justnagu ruumis kasvama. Mida kaugemalt kuulad,
seda ilusam hää on. Seda võisin palju kordi oma kõrvaga kogeda. Akusti-
ka on selline, et hea laulmise puhul abistab, kehva puhul tapab täielikult
hääle kandvuse.

See on suurte saalide, mitte ainult "La Scala" omapära. Nii on see ka
Moskva Suures Teatris, Buenos Airese "Colonis" ja ka uues Soome Rahvu-
sooperis. Aga väikestes teatrites, näiteks Soome vanas tubateatri tüüpi
Rahvusoperis, samuti draamateatriks ehitatud Estonia Teatris, need suur-
teatrite iseärasused ei kehti.

(Tärgneb)

Vähe leidub neid, kes taipavad, või kel
huvigi on taipamiseks, et eurooplast ei saa-
vutata üldse mitte Euroopale järeelahvimise-
ga, vaid sellega, et õpime niisama intensiiv-
selt mõtlema, tundma ja töötama, nagu on
seda teinud eurooplane. Ei ole tulu Euroo-
pa eeskujust kunstis ja kirjanduseski, kui
me seal ei omanda eurooplaste intensiiv-
sust, tõsidust ja sügavust. Sügav ja inten-
siivne saab aga olla mitte võõrsilt laenatud
asjus ja aineis, vaid selles, mis meil kõige
põlisemat...

Vurle seab end iga tuule järele, puhugu
ta idast või läänest. Uleöö saab temast ve-
nelane, sakslane, prantslane või inglane...
Oma sisemises olemuses pole ta ei see,
teine ega kolmas, sest tema on ainult vurle
— loomutuse ja vormituse kehand...

Vähed tunnevad huvi intensiivsuse ja sü-
venemise vastu, igale uuele moele või lipu-
kirjale joostakse järele kinnisilmi ja ummis-
jalu. Ning seda kõike aina euroopluse tähe
all. Muidugi, ühes on igal vurlel õigus: ka
Euroopas on tooniandjaks aina vurle...
Meie ei aimanud lihtsat tõsiasja: eurooplasi
on Euroopaski armetult vähe ja see tõug
näib üldse kahamemisteele kalduvat.

Tänapäev on ju nõnda, et tee mis sa
teed, aga äri peab käima. Ka halva asjaga
peab võima äri ajada. Äri on kõigi ebajumal.
Keegi inglane kinnitab, et Ameerikas on
juurduanud vaade — ole või rõõvel, aga
oska sellega head äri teha, siis kuulud pa-
remasse seltskonda. Euroopa on arenemi-
ses pisut maha jäänud, seepärast pole hea
sissetulekuga mõrtsukas siin just aumees.
Aga üht ei küsita ka Euroopas mitte, nimelt:
kuidas, kust või kellelt keegi oma varandu-
se on saanud, peasi, et oled ta kusagilt
saanud, et ta sul on olemas. Kui me nüüd

kõigest hingest püüame eurooplastiks saa-
da, kas me siis vähemalt halbadele tegude-
le ja teostele ei või häid arvustusi kirjutada,
nii et äri õitseks.

Mitte ainult meil, vaid kogu maailmas on
suur puudus igasuguseist ideedest. Holly-
woodiski on arvukad staabid ellu kutsutud
uute ideede avastamiseks. Peale selle võet-
akse ka väljastpoolt iga uus idee suure
maksu eest vastu. Nii et kui meilgi mõni
idee oleks, siis võiksime saata. Aga esitsa
meil neid pole olnud, isegi eneste tarvis mit-
te. Või kuigi meil oleks, siis me ei usu teda.
See on kogu maailma häda: ideid ei usuta
enam ega võeta kuigi tõsiselt. Inimene ei
armasta üldse enam tõsiseid asju, tema ih-
kab lõbu. Muusika peab ta kohvi, õlle või
cocktailiga alla loputama, kino või teatri
vaatemängu šokolaadiga ja paberikrabi-
naga segi tampima, alles siis on see õige
kunsti nauding.

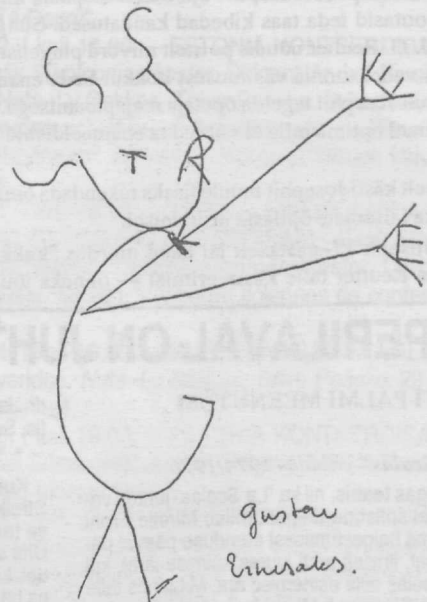
Iga sahkerdaja leiab endale mitte ühe,
vaid vajalisel korral kas või kümned ja sajad
doktorid, kes oma nimega kinnitavad mõne
uue abinõu headust, mis sealjuures ometi
võib üsna ruttu hävitada meie endi või
mõne meie kehakatte tervise või mis on õn-
nelikumal korral täiesti kasutu. Vaevalt võib
leida nii pentsikut moodi riietuses või soen-
gus, millele mõni professor ei leiaks teadus-
likult põhjendatud füsioloogilist või psühho-
loogilist alust, ja vist pole võimalik kirjutada
nii halba raamatut, maalida nii tühist pilti,
mida mõni arvustaja ei oskaks kiita.

A. H. Tammsaare

(Kogutud teosed, 17. köide, Tln. 1990,
lk. 21, 206, 278—279, 500, 506, 508,, 523)

OFELIA TUISK - šaržist

(Algus "ML" nr. 17/18)

Peatoimetaja: Mart Vainu, Lõuna-Eesti korrespondent Marina Tamme. Väljaandja AS "BALBI"
Tallinn 34 (EE0034) pk. 996. Teisipäeval ja neljapäeval 14.30—16.00 tel. 52 51 24. Honorari
saab kätte Tallinn, Narva mnt. 5, II k., tuba 2 (tel. 43 77 33 või 43 77 51).

Muusikaleht